

2

DESCRIPTIO
JURIS & JUDICII
MILITARIS

AD QVAM LEGES QVÆ
Rem Militarem, & Ordinem
Personarum.

NEC NON

JURIS & JUDICII
MARITIMI

AD QUAM QUÆ NAVI-
GATIONEM ET
Negotiationem Maritimam
respiciunt, referuntur.

Autore R. Z.^{ench} P. R. Oxonia.

OXONIAE,

Excudebat LEONARDUS LICHFIELD.
M. DC. XXXX.

DESCRIPTIO
JURIS MILITARIS

AD QVAM LIBROS
Rex Militaris et Civis
T. J. J. J.

MILITARIA

AD QVAM LIBROS
G. J. J. J.

AD QVAM LIBROS
G. J. J. J.

AD QVAM LIBROS
G. J. J. J.

AD QVAM LIBROS
G. J. J. J.

AD QVAM LIBROS
G. J. J. J.

AD QVAM LIBROS
G. J. J. J.

Ad Lectorem.

PRO ratione communionis
humanæ, quam subiectum
Jurisprudentiæ statuimus, e-
jus partes distribuere & usui
studiorum accommodare conati sumus.
Et primo post universalia quædam prin-
cipia Juris & Judicii selectiora, quæ ad
privatam & publicam communionem
pertinebant, Ex Jure Civili exposuimus.
Deinde ad ea quæ communionem quas-
dam magis speciales respiciunt perrectu-
ri comperimus, quæ erant Iuris Civilis,
posterioribus sæculis minus convenire.
Itaq; utilius visum est pro Iure Municipali,
A 3

pali, quod cujusq; civitatis proprium est,
Iuris Temporalis secundum Consuetudi-
nes Mediolanenses & Normannicas, &
pro Iure sacro Iuris Ecclesiastici secun-
dum Canones & Constitutiones Angli-
canas effigiem exhibere. Hoc demum
opusculo ad ea quæ ad communionem
Militarem & Maritimam conducunt pro-
gredientes, ad Iuris Civilis fontes reverfi
sumus, è quibus si qua his negotiis apta
extrahere prætermisimus, vel praxi foren-
si aliena interseruimus, quæ prioris ge-
neris sunt juniorum industriæ indaganda,
quæ posterioris provectorum judicio ex-
pendenda relinquo. Mihi quodammodo
necesse fuit, pro suscepti operis materia,
autores quos propositos habui sequi, aliis
Liberum est & hæc & reliqua eatenus
amplecti quatenus Rationi & Juri regni
sunt consentanea, & ex aliis authoribus
à quibus ultrò abstinui, suo delectu quæ
utilia videbuntur adhibere.

Datum ex Aula Alb.

Præd. Calend. April.

1640.

PARS PRIMA.

Sect.

- 1 *De lure Militari, & De Jure Militie Armatae.*
- 2 *De statu Militari.*
- 3 *De Dominio Militari.*
- 4 *De Debito circa rem Militarem.*
- 5 *De Delicto circa rem Militarem.*
- 6 *De Iudicio Militari, & De Iudicio Militie armatae.*
- 7 *De Iudicio status militaris.*
- 8 *De Iudicio dominii Militaris.*
- 9 *De Iudicio debiti circa rem militarem.*
- 10 *De Iudicio delicti circa rem militarem.*

SECT.

SECT. PARS. 2^a.

- 1 *De Iure Militiæ civilis; sive de Iure Nobilitatis.*
- 2 *De statu Nobilium.*
- 3 *De Dominio Nobilium.*
- 4 *De Debito circa Nobilitatem.*
- 5 *De Delicto circa Nobilitatem.*
- 6 *De Iudicio Militiæ Civilis, sive de Iudicio Nobilitatis.*
- 7 *De Iudicio statûs Nobilium.*
- 8 *De Iudicio dominii Nobilium.*
- 9 *De Iudicio debiti circa Nobilitatem.*
- 10 *De Iudicio delicti circa Nobilitatem.*

DE

DESCRIPTIO
JURIS & JUDICII
MARITIMI
AD QUAM QUÆ NAVI-
GATIONEM ET
Negotiationem Maritimam
respiciunt, referuntur.

Autore R. Z. P. R. *Oxonia.*

OXONIÆ,
Excudebat LEONARDUS LICHFIELD.
M. DC. XXXX.

DESCRIPTION

MARITIME

OF THE

NAVY

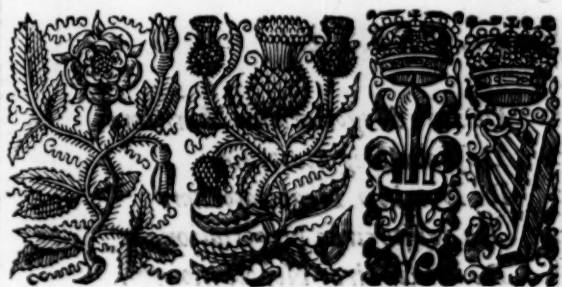
OF THE

NAVY

OF THE

NAVY

OF THE

PARS. 1^a.

SECT.

- 1 *De Iure Maritimo & de Iure Nautico.*
- 2 *De statu Nautico.*
- 3 *De Dominio Nautico.*
- 4 *De Debito circa rem Nauticam.*
- 5 *De Delicto circa rem Nauticam.*
- 6 *De Iudicio Maritimo & de Iudicio Nautico.*
- 7 *De Iudicio statûs Nautici.*
- 8 *De Iudicio dominii Nautici.*
- 9 *De Iudicio debiti circa rem Nauticam.*
- 10 *De Iudicio delicti circa rem Nauticam.*

SECT. PARS 2.

- 1 *De Iure Negotiationis Maritimæ.*
- 2 *De statu Negotiatorum.*
- 3 *De Dominio Negotiatorum.*
- 4 *De debito circa Negotiationem.*
- 5 *De delicto circa Negotiationem.*

- 6 *De Iudicio Negotiationis Maritimæ.*
- 7 *De Iudicio status Negotiatorum.*
- 8 *De Iudicio Domini Negotiatorum.*
- 9 *De Iudicio debiti circa Negotiationem.*
- 10 *De Iudicio delicti circa Negotiationem.*

DE

TOME

DE JURE
MILITARI,

ET

DE JURE
MILITIÆ ARMATÆ.

Quo Militare est quod in Communione Militari observatur. Estq; Militia Armata vel civilis. Quo Militia Armata est quæ rem verè militarem vel bellicam respicit, quo Status & Dominium Militare, nec non Debitum & Delictum circa Rem militarem continetur.

Ræter Communionem ordinariam quæ privatis hominibus cum privatis, & quæ subditis cum Principe intercedit, aliæ sunt Communiones speciales quibus etiam Iura specialia constituta sunt, & pro arduis & Eminentibus Personarum meritis in Rempublicam extra ambitum communis Iuris Privilegia certa sunt introducta. Ejusmodi est communio militaris cum armata tum civilis; ^a Armata, scilicet eorum qui Rei bellicæ dant operam; ad quam sustinendam Disciplina militaris maximè conducit, unde ^b Decus, & Stabilitas Imperii insignitur; in

B

cujus

^a L. 6. & 18.
D. de Re judic.
^b Valer. l. 1.
c. 2.

^a De Iustin.
Cod. confir.

cujus sinu & tutelâ tranquillitas beatæ pacis acquiescit, Atq; huic communioni Ius militare speciale constitutum est, ut, ^c Sicut leges armorum præsidio servatæ sunt, ita legibus Res militaris in tuto collocetur. Et hujusmodi Ius militare ad Statum militare, Dominium militare, Debitum & Delictum militare extenditur.

SECT. II.

De Statu Militari.

Statu Militaris est conditio eorum qui in Communione militari agunt, qualis est Princeps qui rei militari præest. Præfecti militares, ut Duces, Tribuni, Centuriones, & Reliqui milites qui Equis vel Pedibus merent.

^a L. 1. D. de
Constit. Prin.
Novel. 105.

^b L. 2. D. de
his qui notantur
infam.

^c Eadem in
prin.

^d L. 1. D. de
Testam. militis.
& l. 2. in
prin. D. de his
qui notantur
infam.

^e L. 17. Cod.
de re militari.

^f L. 1. Cod.
Qui milita.

IN Communione militari, primus est & supremam potestatem obtinet Imperator, nam postquam ^a Lege Regia, Populus in Imperatorem omnem suam potestatem contulit, ad ipsum etiam Belli & Pacis Arbitrium devolutum est. Sub Imperatore sunt Præfecti militares veluti ^b Dux exercitus qui exercitui præest: vel qui legiones cum suis auxiliis ab Imperatore commissas habet. Deinde ^c Tribuni qui Legionibus, & Centuriones qui aliis vel cohortibus præsumt; Deniq; reliqui ^d milites sunt omnes alii Equites scilicet qui Equestri militia exornati sunt; & Pedites qui in obsequio pedestri rei bellicæ operam navant. Ad militiam vero autoritate Imperatoris milites admittuntur, cum ^e nullum in ullo numero Equitum vel Peditum, sine Imperatorii numinis sacra Probatoria sociari concedatur; vel saltem eorum ^f quibus Imperator eos qui militiæ se offerunt probandi potestatem dedit. Et in delectu militum qualitatibus personarum ratio

rio habenda est, quod non solum & servi ab omni militia prohibeantur. Sed & ^h Negotiatoribus militare non est permittum, nec ⁱ Adulterii nec aliquo publico Iudicio damnati, inter milites recipiendi sunt. Tum vero modus in admittendo observatur, scilicet, ut quis ^k nomen militiae det; deinde sacramentum praestet, tum ^l gladio cingatur, & in numeros militum referatur, deniq; miles esse definit qui ab Exercitu dimissus, vel ab hostibus captus est, & ^m missio praeter ignominiosam (quae ad pœnas refertur) alia honesta, alia Causaria appellatur. Honestas est, quae post vicesimum annum tempore militiae impleto, vel stipendiis emeritis datur, unde ⁿ Veteranus, & miles emeritus insignitur. ^o Causaria est cum quâ vitio Animi vel Corporis minus idoneus militiae renunciatur, ex quâ missione nulla exstimationis macula cuiquam aspergitur. Et captus ab hostibus miles esse definit, quia in servitutem redigitur, & civis esse cessat: ^p Reversus vero Postliminio statum recuperat, quod naturali aequitate introductum est; ut qui per injuriam sive vim ab extraneis detinebatur, is ubi in Fines suos rediisset, pristinum Ius suum reciperet. Sed & militiae priori renunciare videtur qui aliam assequutus est, cum ^q nemini facultas pateat, eodem tempore, plusquam unius Ordinis nomen affectare, & cunctis in commune, binis, pluribusve militiis, interdicatur,

^g L. 11. d. de Re militari.
^h Negotiatoris ne milit.
ⁱ L. 4. S. 7. D. de re militari.
^k L. fin. D. de re milit. L. 26 qui militaria.
^l L. 23. § 8. 42 D. de testam. militis.
^m L. 13. S. 3. D. de re milit. L. 2. D. de his qui notant, infam.
ⁿ L. 3. C. de his qui non impleti stipendiis.
^o L. 8. C. de re militari.
^p L. 5. & 19. D. de captivis.
^q L. 5. C. qui militare.

SECT. III.

De Dominio Militari.

Dominium Militare est Proprietas vel Ius proprium, quod Milites in rebus habent, præcipue in rebus ad usum militiae paratis, ut in Armis Equis & similibus, vel in rebus occasione Militia acquisitis, ut in Prædiis quæ ab

hostibus capiuntur; in Præmiis quæ ab Imperatore & Ducibus donantur. In quibus omnibus milites Ius Peculii Castrensis habent, & de iis in Testamentis disponendi specialem potestatem.

IN Rebus cujusq; generis milites non minus quam alii Dominium sive proprietatem, & Iura alia quæ Dominium vel Proprietatem sequuntur, secundum Ius Gentium, & Ius civile obtinent. Specialius autem Ius habent in iis quæ ad usum belli comparantur, cujusmodi sunt ^a Arma, quorum appellatione, Galeæ, Lorica, Scuta, & Gladii, item humeralia, & tibialia continentur. Item ^b Equi & Similia. Deinde, in eorum Dominium cedit ^c Præda, id est quod in bello captum est, nisi sit immobile, nam publicatur ^d Ager qui ab hostibus captus est. Mobilia verò quæ ab hostibus capiuntur, ^e statim capientium fiunt, quemadmodum amittitur quod ab hostibus capitur, sed Postliminio recuperari potest. Nam ^f Postliminium est Ius amissæ rei recipiendæ cum intra fines Imperii esse cæperit. Tertio ad Dominium militum pertinent Præmia, quæ ab Imperatore vel Duce conferuntur, quæ ^g Donativa generaliter appellantur. Ea verò quæ veteranis dari consueverunt, speciali nomine ^h Emerita dicuntur. Et in huiusmodi bonis, Milites Ius speciale obtinent, nam cum de Iure Civili ⁱ quicquid filii familias acquirant, id saltē quoad usum fructum Patribus eorum acquiratur. ^k Quod in militiam proficiscentibus, vel agentibus donatum est, vel quod ipse Filius-familias in militia acquisivit, Peculium Castrense dicitur, & hoc eorum præcipue est, nec in eo Parentes ullum Ius habent. Deniq; milites de his quæ sunt in eorum bonis in Testamentis disponendi liberrimam potestatem habent; Nam ^l simplicitati militum consultum est, ut quoquo modo testati fuerint, rata sit eorum voluntas, & ad bonorum suorum divisionem faciendam nuda voluntas Testatoris sufficiat, ut ^m si quid in vagina aut clypeo literis sanguine suo

^a L. 41. D. de verb. signif.

L. 14. § ult. D. de re militari.

^b L. 2. D. de Captivis.

^c L. 18. D. de Captivis.

^d L. 10. in fin. D. eod.

^e L. 5. in fine D. de acqui-

rend. rerum domin. Instit.

de rerum divis. § 17.

^f L. 19. & ult. D. de Captivis.

^g L. 10. D. de re milit.

^h L. 3. § 8. & 12. l. 5. & 9. D. eod.

ⁱ Institur. per quas personas acquir. § 1.

^k L. 1. & 3. D. de Castrensi peculio L. 3. C. eod.

^l L. 1. D. de testam. militis

m L. 15. C. de testam. militis.

fuò rutilantibus adnotaverint, aut in pulvere inscripserint, gladio suo ipso tempore quo in prælio vitæ sortem derelinquant, hujusmodi voluntatem stabilem esse oporteat. Sed & si Miles Testamentum imperfectum relinquat, scriptura quæ profertur perfecti Testamenti potestatem obrinet, nam militis Testamentum solâ voluntate perficitur, Et miles etiam ad tempus hæredem instituere potest, & pro parte Testatus, & pro parte intestatus decedere, & quamvis miles hostium potius jure militari Testamentum facere non potest, ejus tamen bona si in hostium potestate decedat, ad eos pertinebunt, ad quos pertinerent, si in hostium potestatem non pervenisset.

n L. 35. D. cod.
o L. 8. Cod. cod.
p. L. 6. D. de Test. Milit.
q L. 10. D. cod.
r L. 22. D. de Captivis.

SECT. IV.

De Debito circa Rem Militarem.

Debitum circa Rem Militarem est, quod Milites ratione Militiæ percipere debent. Veluti Immunitates stipendia, Annona Militares, & similia; Et quod ratione officii præstare veluti Militaria obsequia; deinde id ad quod ex Conventione privata, hinc vel inde obligatio inducitur.

a L. 3. D de muner.
b L. 2. C. de re milit. l. 1. C. de Veteranis l. 3. C. de ijs. qui non impletis stipendijs,
c L. ult. §. 29. D. de muner. l. 3. D. de vacat. munerum.
d L. 5. Cod. de re milit.
e Cod. de Annonis & tributis. Cod. de veste militari.
f L. 2. & 7. Cod. de metatib.

PRæter Bona quæ jure Dominij ad Milites pertinent, alia ipsis ratione Militiæ è publico debentur velut Immunitates quæ à muneribus quibusdam indulgentur cum ijs qui in castris dant operam nullum munus municipale injungi debeat; sed nec ijs qui emeriti sunt, cum Veteranis qui viginti stipendia impleverunt, onerum & munerum personalium, vacatio concedatur; & Angarium præstatio & recipiendi hospites necessitas omnino ijs remittatur. ^d Stipendia & ^e Annonæ militares quæ ad victum & vestitum publice præstantur. Item ^f metata sive

g L. 12. D. de
re militari.
h Le. ead.

i L. 16. de re
militari.
k L. 10. D. eod.
l Causa. 23. q.
8. c. ut pridem.

m L. 15. D. de
re militari.
L. ult. Cod. de
Locar.

n L. 2. C. de
Positum.
o L. 20. C. eod.

p L. 19. C. de
Pactis.

hospitia quæ ijs ad bellum proficiscentibus & ex prociñctu redeuntibus, à Provincialibus & civibus præbentur: è contra Debitum militare est quod ratione officij milites præstare debent. Ita & Officium Regentis Exercitum non solum in danda, sed etiam in observanda disciplina consistit, & officium est^h Tribunorum milites in castris continere, ad Exercitationem producere, claves portarum suscipere, vigiliis circumire, frumentationibus commilitonum interesse, frumentum probare, mensorum fraudem coercere, valetudinarios inspicere. Deinde militum aliorum officium estⁱ intra agmen se continere, ^k stationis munus observare, Excubationi intendere, ^l omni timore deposito contra hostes viriliter agere, & similia. Atque hujusmodi sunt quæ pro officijs militibus debentur, & quæ ipsi præstare debent. Pauciora sunt ad quæ ex conventionem vel contractu privato obligantur, vel alios obligatos habent, cum ijs Negotiatio sit interdicta, Nam^m milites qui à Repub. armantur & aluntur solis utilitatibus publicis occupari debent nec agrorum cultui, vel animalium custodia vel mercimoniorum quæstui sed propriæ militiæ munijs insudare, & si quæ inter ipsos aut alios obligationes intercedunt, jure communi diriguntur præterquam quod quædam negotia speciali jure muniuntur, utpoteⁿ qui ab hostibus redempti sunt quoad pretium exolvatur, in causa pignoris constituti sunt, quod^o æquum visum est eos qui à barbaris venditi sunt status sui pretium propter utilitatem publicam redhibere, ne quando eis damni consideratio in tali necessitate positus negari faciat emptionem, decet redemptos aut datum pro se pretium restituere, aut laboris obsequio beneficii vicem referre. Ita licet res aliorum pactis de successione mutua non obligantur p cum ad discrimen prælij pergentes ob communem mortis fortunam invicem paciscuntur, ut is qui supervixerit alterius rebus potiatur, existente copditione compendium rerum defuncti ad alterum deferatur.

SECT. V.

De Delicto circa Rem Militarem.

Delictum circa Rem Militarem est quod contra rem Militarem, vel à Militibus committitur, contra rem Militarem, nisi si quis hostibus consilium vel auxilium praeberit; vel si quis à suis operam vel opem subduxerit. A Militibus commissum Delictum vel proprium est, quod à Praefectis vel aliis contra disciplinam Militarem committitur, vel commune quod etiam extra Militiam committi solet.

IN Iure Militari ultra Statum Dominium & Debitum Militare etiam Delicti circa Rem Militarem ratio habetur; & delinquitur vel contra Militiam vel à Militibus. Contra Militiam utpote 1. ^a Si cujus dolo Exercitus in insidias deductus, hostibusve proditus erit; vel si cujus dolo factum sit quo minus hostes in potestatem Populi Romani veniant, Si cujus operâ hostes populi Romani com-
meatu, armis, telis, Equis, aliave qua re adjuti erunt; ^b qui-
ve hostibus populi Romani nuntium literasve miserit, signumve dederit quo hostes populi Romani adversus Rempub. consilio juventur, quive milites sollicitaverit concitaveritve quo seditio tumultuosa adversus Remp. fiat. Item ^c si quis munus Militiæ detrectaverit, ut si ad delectum non responderit; ^d vel si quis delectu propter bel-
lum indicto, filium ut inhabilis militiæ fieret debilitave-
rit, vel militiæ tempore quoquo modo subtraxerit. De-
inde à Militibus admittuntur delicta vel ^e Propria vel Communia. Propria sunt quæ quis uti miles admittit, vel quæ aliter quam disciplina communis exigit admittuntur. Cujusmodi sunt ^e Si Dux vel Praefectus in jussu Prin-
cipis

^a L. 4. D. ad l. Iul. Majest.

^b L. 1. D. eod.

^c L. 4. de Re. Milit. § 12. & 13.

^d L. 2. D. de Re Milit.

^e L. 3. D. ad l. Iul. Majest.

f L. ead.

g L. ead.

h L. ead.

i L. 12. D. de
Re milit.k L. 3. §. 10.
D. cod.l Leg. 19. §. 4.
D. de Captiv.m C. de De-
fert. le. 1. l. 3.
§. 2. D. de Re
milit.n L. 14. D.
cod.o L. 3. §. 7. &
l. 14 D. cod.p L. 3. §. 4. &
5. D. cod.q L. 6. §. 3. D.
cod.r L. 3. § ult.
D. cod.s L. 3. §. 17.
D. cod.x L. 3. § 13.
y L. 38. §. 12.

D. de Poenis.

z L. 6. §. 1.
D de Re mil.a L. ead §. 6.
b L. 14. D. de
Poenis.

cipis delectum habuerit, exercitum comparaverit vel bellum gesserit, ^f Si quis imperium, exercitumve Populi Romani deseruit, ^g Si Praefectus in bellis cesserit, castra concesserit, aut arcem non tenuerit. ^h Si quis cum eo in provincia successum esset Exercitum successori non tradiderit. ⁱ Si quis alia, quae ad Regentis Exercitum, vel Tribuni officium spectant non praestiterint. Tertio in reliquis Militibus proprium Delictum est, veluti 1°. crimen ^k Transfuga, ejus scilicet qui ad hostes confugit, qui malo consilio, & proditoris animo patriam reliquit; & ^l Transfuga non is solus accipiendus est qui aut ad hostes, aut in bello transfugit, sed & qui per induciarum tempus, aut ad eos cum quibus, nulla amicitia est fide suscepta transfugit. 2° ^m Desertoris qui belli tempore a signis abiit, vel qui prolixum tempus vagatus reducit. 3° ⁿ Emanforis qui diu vagatus ad castra regreditur, unde delictum desertoris habetur ut fugitivi, Emanforis ut Erronis in servo: Sed & ^o Siquis commeatus spatium excessit, Desertoris, vel Emanforis loco habendus est. 4° ^p Delinquit ^q Qui hostibus insistentibus, exploratione caninet, vel a fossis recedit vel stationis munus relinquit. 5° ^r Qui in acie militibus spectantibus prior fugam facit. 6° ^s Qui praepositum cum posset non protexit. 7° ^t Qui contra Duce[m] vel Praesidem contumax aut irreverens fuit. 8° ^u Qui rem a Duce prohibitam fecit, vel mandata ejus non servavit. 9° ^v Si quis vallum transcendat; si quis per murum castra ingrediatur, si fossam transiliverit. 10° ^w Si arma amiserit vel alienaverit, & similia. Denique Delictum militum commune est, ut ^x Si Miles sibi manus intulit; ^y Si quis commilitonem vulneraverit; Si pacem perturbaverit; ^z Si ad depredationem vel latrocinium se contulit, ^a Si miles artem ludicram fecerit, & id genus alia.

SECT. VI.

De Iudicio Militari & de Iudicio
Militia Armata.

Iudicium Militare est in quo de causa Militari cognoscitur, estq; vel militia armata vel civilis, scil: nobilitaria. Iudicium Militia Armata, est in quo de Dubio facti vel Iuris in causa Status vel Dominii militaris, vel in causa Debiti aut Delicti circa Rem militarem disceptatur.

Sicut Militibus armatis jura specialia constituta sunt, Sita iisdem Tribunalia & Iudicia propria sunt permessa, nec cum paganis ab aliis, sed à suis duntaxat Iudicibus Iudicandi sunt. Nam ^a certi Iuris est quod militaribus hominibus facultas judicandi sit concessa, cum conveniat homines qui alicujus rei peritiam habent, de ea re judicare, & constat militares magistratus per usum approbatos esse ut audiant lites, easq; dirimant, & pro sua & Legis scientia altercationibus finem imponant. Ita in expeditione & castris ad ^b Tribunorum officium pertinet Principiis frequenter interesse, querelas commilitonum audire, delicta secundum suæ autoritatis modum castigare. Alias ^c forum sortiuntur milites apud Magistros militum & Duces, forsitan & ^d Comites rei militaris. ^e Eadem vero de re eodem tempore conveniendi non sunt apud Magistrum militum & Ducem. ^f Nec solum inter Militares viros sed inter privatum actorem & reum militarem judicandi facultas Magisterix potestati conceditur, cum constet militarem reum, nisi à suo Iudice, nec exhiberi posse, nec si in culpa fuerit coerceri. ^g In iudicio vero inter milites, si causa ad numerum militum spectet

a L. 17. C. de Iudiciis.

b L. 12. D. de re milit.

c L. ult. C. de re militari.

d C. de Comit. rei milit.

e L. ult. C. de re milit.

f L. 6. C. de Jurisdic. om. Iudic.

g L. ead.

h L. 1. C. de
Iuris & fact.
ignorant.

i L. 45. D. ex
quibus causis
maiores.

k L. 35. § 9.
cod.
IL. 16. & 18.
D. de re judi-
cat.

Et, per duos primates numeri conveniendi sunt, & syndicum possunt constituere. Et in iudicio militibus peculiare est ^h quod si quis propter simplicitatem Militia armata, allegationes, competentes omiserit cum caperit ex sententia conveniri, defensionibus suis uti permittatur. Item ⁱ quod milites laesi in integrum restituendi sunt cum milites qui discedere à signis sine periculo non possunt reipub. causa abesse intelligantur. ^k Sed & dum eunt in castra & redeunt, reipub. causa absunt unde iis si quid interim damni passi sunt, restitutio in integrum datur. Et ^l miles qui sub armata militia meruit condemnatus, eatenus quatenus facere potest, cogitur solvere.

SECT. VII.

De iudicio Status Militaris.

Iudicium Status Militaris est in quo queritur, an quis praefectus vel Tribunus sit necne, utrum aliquis Miles sit necne, utrum postliminio quis sit reversus, & an statum recuperet necne, & similia.

a L. 20. D. de
Testam. mi-
litis.

b L. 42. D. ead.

IN iudicio Quæstio status movetur vel principaliter cum in dubio ponitur an quis huius status vel conditionis sit, necne, vel incidenter cum ad aliud sustinendum vel evertendum de statu controversitur. Ita de Statu militari quæsitum est, an ^a Tribunus militum habendus aliquis esset postquam successor ejus in castra venit, & responsum est, etiamsi in castris maneat, desinere eum loco Tribuni esse postquam successor ejus in castra venit. Item quæsitum an Tyrones Lecti milites habendi sint priusquam in numeros relati. Et responsum est ^b ex eo tempore iure militari aliquem uti posse ex quo in numeros relatus est, ante non; & proinde qui nondum in numeris

meris sunt, etiam licet lecti tyrones sint, & publicis expensis iter faciunt nondum milites sunt. Quarto quaesitum est an captus ab hostibus statim Civis & miles esse definat, & responsum est ^c quod in eadem conditione manet donec intra hostium praedia sit perductus. Quinto in dubium vocatum est an quis statum recuperet quamprimum ^b hostibus evasit, & decisum est ^d quod tunc reversus intelligitur, si ad amicos suorum pervenerit, aut intra praedia suorum esse capit. Sexto dubitabatur an statum recuperet reversus qui animum manendi non habet: & de Attilio Regulo quem Carthaginienses Romanam miserant responsum est, non esse cum postliminio reversum quia juraverat se Carthaginem reversurum.

^c L. 15. § 1.
D. de Captivis.

^d L. ead.

SECT. VIII.

De Iudicio Domini Militaris.

Iudicium Domini militaris est in quo disceptatur de Equis, Armis, Prædiis, Praemiis, de Peculio castrensi, de Testamento militari & similibus.

AD Dominium militare quod attinet, quæri contingit de Equis & Armis an jure postliminii ad dominos redeant. Et responsum est quod ^a Equus & Equus freni patiens recipitur postliminio, quod sine culpa Equitis proripere se potuerint, ^b non idem in armis juris esse quod non sine flagitio amittuntur, unde arma postliminio reverti negatur, quod turpiter amittuntur. Deinde de Prædiis in bello quaeritur quid juris, si quod alius persequutus est alius ceperit, & idem visum est quod de captis in venatione, de quibus ^c cum dubitaretur an fera bestia quæ ita vulnerata est ut capi posset statim vulnerantis esse intelligeretur, & Trebatio placuit statim vulnerantis esse

^a L. 2. D. de Captiv.

^b L. ead. § 2.

^c L. 1. § 1. D. de acquirend. rerum domin.

d L. 19. § 2.
D. de Capti-
vis.
e L. 27. D. e-
od.

f L. 44. D. de
acquirend. rer.
dom.

g L. 1. C. de re
milit.
h L. 3. § 12.
D. eod.

& eousq; eam ejus videri donec eam persequitur, quod si desiderit eam persequi, desinere ejus esse, & rursus fieri occupantis: pleriq; autem putaverunt eam non aliter vulnerantis esse quam si eam ceperit, quia multa accidere possunt ut eam non capiat quod est verius. Item an is qui rem illicite cepit, jus in alium transferre possit. De quo responsum est, quod ^d à Piratis & Latronibus capti liberi permanent, * & quod cum Latrones servum alicui eripuissent qui postea ad Germanos id est hostes pervenerat, & à Germanis in bello victis ad Civem pervenerat, Iureconsulti negarunt à eive acquiri potuisse, quia verum esset eum surreptum esse. Quo etiam spectat quod de Bestiis statuitur, de quibus ita ^f Pomponius tractat, Cum Pastori alicujus Lupi porcos eripuissent, eos vicina villæ colonus robustis canibus sequutus lupis eripuit, & cum pastor alterius porcos repeteret, quærebatur utrum porci ejus sint facti qui eripuit, an prioris Domini manerent, & visum est ejus factos qui eripuit, namq; lupi genere quodam venandi id erant nati, & quemadmodum terra mariq; capta cum in suam naturalem laxitatem perveniunt desinunt eorum esse qui ceperunt, ita ex bonis quoq; cujusq; capta à bestiis marinis & terrestribus desinunt ejus esse, cum bestia ejus persequutionem effugerint. Si igitur desinit, si ore bestia fuerit liberatum, occupantis erit, quemadmodum Aper cum potestatem alicujus evadit si ab alio capiatur ipsius sit. Sed statutum est Rem domini esse quamdiu recuperari potest; & melius existimatum est dicere quod à Lupo eripitur domini manere quamdiu recipi potest id quod ereptum est. Tertio de Præmiis quaritur, an Donativa & Emerita, id est Præmia veteranis dari consueverat, alicui pro eo tempore quo apud hostes fuit debeantur? Ad quam questionem respondit Imperator, s militem donativa temporis quo apud hostes fuit ipsi postliminio regresso restitui non iure desiderare. Modestinus vero censuit ^h Siquis dum iter faceret ex improvviso ab hostibus capiatur, inspecto vitæ ejus.

eius precedentis actu, venia ei dabitur, & si expleto tempore militia redeat ut veteranus restimetur & Emerita accipiet. Item queritur si primum ei prastitutum sit, qui primus urbem obsessam fuerit, & duo simul ingrediantur, quid & cui debeat, & ab autoritate arguitur ab aliis ¹ quod propter incertitudinem neutri debeat, ab aliis, ² quod alias meritis digniori, sit prastandum, ab aliis ¹ quod Locus est gratificationi, ab aliis ² quod Lis est forte dirimenda: ab aliis ³ quod primum sit dividendum, ab aliis ⁴ quod primum integrum utriq; sit prastandum, quod celebri exemplo Scipionis Africani confirmatur, qui cum muralem coronam ei promississet qui primus novæ Carthaginis murum conscenderet, & duo simul conscendissent, utriq; muralem coronam dedit. Quarto ad Peculium castrense quod attinet judicatum fuit, ¹ quod, si quod ad peculium castrense spectat derineatur, ² filius familias miles (quia præcipua habet quæ secum tulit in castra) actionem, persequutionemq; habet etiam invito patre. Item quod filius familias Equæstri militia exornatus & in comitatu Principis retentus cingi confestim jussus de castrensi peculio Testamentum facere potest. Quinto circa testamenta militaria quæstum fuit, an Titius qui priusquam Tribunus Legionis factus esset, Testamentum fecit & postea cinctus manente eodem testamento defunctus est testamentum militare condidisset, & Marcellus respondit testamentum quod ante tribunatum fecisset nisi probaretur quod postea valere vellet, ad ius commune pertinere, quod Constitutionibus Principum non militum testamenta sed quæ à Militibus facta sunt confirmantur. ² Testamentum vero ante militiam factum si quis in militia decesserit, si militis voluntas contraria non sit jure militari valere Divus ³ Paulus rescripsit. Item quæstum fuit an cum Lucius Titius miles notario testamentum scribendum notis dictasset, & antequam literis perscriberetur vita functus sit, an hæc dictatio valeret? Respondit Paulus, Mi-

i L. 10. D. de rebus debitis.
k Cau. ult. dist. 63.
l L. 28. D. de re judicat.
m L. 5. D. fam. mil. Erascun.
n L. 17. D. de leg. 2.
o L. 3. D. de adimend. legat.
p L. 4. C. de Castren. peculio.
r L. 43. D. de Testam. nullis.

f L. 25. D. eod

g L. 15. D. eod

u L. 40. D. eod

u L. 24. D. de
Testam. mili-
tis.

litibus quoquo modo velint & quomodo possint testa-
mentum facere concessum est, ita tamen ut hoc subsequen-
tum esse legitimis probationibus ostendatur. Item cum
* Statilius Severus quaereret an non id privilegium quod
militantibus datum est, ut quoquo modo facta ab iis te-
stamenta rata sint, sic intelligi deberet, ut utiq; prius
constaret testamentum factum esse Divus Trajanus re-
scripsit. Si miles de cuius bonis quærebatur convocatis
ad hoc hominibus, ut voluntate sua testaretur, ita loquu-
tus est ut declararet quem vellet sibi esse heredem, vo-
luntas eius rata habenda est. Caterum si ut plerumq; ser-
monibus fieri solet, Ego te heredem facio, aut tibi bona
mea relinquo, non oportet, hoc pro testamento obfer-
vari.

SECT. IX.

De Iudicio Debiti circa rem militarem.

*Iudicium circa Debitum militare est in quo agitur de Im-
munitatibus, Stipendiis, Annonis, & quæ militibus de-
bentur, & de iis quæ milites ratione officii prestare de-
bent, nec non de iis quæ ex conventionem privata exigun-
tur.*

a L. 1. D. de
Veteranis.

b L. 5. C. de re
militari.

Non minus circa debitum occasione militiæ quam
circa dominium controversi potest. Ita ^a cum mi-
les decurio factus à muneribus municipalibus excusari
postularet, responsum est quod miles factus decurio im-
munitatem non habet. Ita ^b cum quis pro eo qui septem
annos in desertione egit, & postea indulgentia Impera-
toris restitutus est supplicaret pro stipendiis illius tem-
poris, respondit Imperator Stipendia temporis quo in de-
sertione fuit exigi non debere. Et ad officia militaria
quod

quod attinet cum quidam feriatis diebus operas impendere renuerent • Divus Trajanus Minucio Natali rescripsit, Ferias à forensibus tantum negotiis vacationem dare, ea autem quæ ad disciplinam militarem pertinent etiam feriatis diebus peragenda esse. Deniq; cum de pretio captivæ redemptæ controvertebatur, responsum est, ^a Eum qui ingenuam ab hostibus redemptam, eo animo secum habuit, ut ex ea susciperet liberos, ex inde intelligi oportet remissum pignoris vinculum ex quo optaverat de ea liberos suscipere. Item definitum est • quod si is qui emit ab hostibus jus pignoris quod in redempto habet pluri cesserit, non eam quantitatem sed priorem redemptus reddere debet.

c L. 9 D. de Ferijs.

d L. 21 D. de Captivis.

e L. 19 § 9. D. eod.

SECT. X.

De Judicio Delicti circa rem militarem.

Judicium delicti circa rem militarem, est quo agitur ad pœnam delicti quod contra rem militarem, vel à militibus commissum est.

Pœnæ quæ delictis circa rem militarem imponuntur, aut communes sunt ut • summum supplicium quo vita tollitur, ^b damnatio in metallum quo libertus auferitur, • exilium quo jus Civitatis minuitur, pecuniaria multa, corporis castigatio & similia, aut speciales, veluti 1° ^d Ignominiosa missio cum quis propter delictum sacramento solvitur. Vel • ignominiosa missio est, cum imperator, vel is cui de ea re statuendi potestas est, militem dimittens, nominatim addit ignominiosæ causæ se dimittere. Sed et si eum exaustraverit, id est, insignia militaria ei detraxerit, licet non addiderit ignominiosæ causæ se eum exaustrasse infamem efficit, unde • non solum honoribus qui integritatis dignitatis hominibus deferri solent excluditur, sed

a L. 4. D. ad leg. Jul. Majest.

b L. 4. § 12. D. de re militari.

c L. 3 § 1. D. de eod.

d L. 13. § 3. D. eod.

e L. 1. & 2. D. de his qui notantur infamia.

f L. 13. § 3. D. de re militari.

nec

2 L. 3. D. cod.
b Ibid.

i L. 9. D de
custodia reo-
rum.

II L. 4. D. ad
Leg. Iul. Ma-
jest.

II L. c. id.

m L. 4. §. 10.
D. cod.

n L. c. id. §. 11.

o L. 38. D. de
Pœnis.

p L. 3. §. 10.
& l. 7. D. de re
militari.

q L. 5. & 6. D.
de re militari.

r L. 5. §. 1. D.
de re militari.
/ L. 5. D. cod.

s L. 4. §. 14. &
15. D. cod.

nec in urbe nec alibi ubi Imperator est morari licet,
2° § Militiæ mutatio cum quis in deteriore militiam
datur. Et 3° 4 Gradus dejectio cum quis in eadem mili-
tia ad inferiorem locum detruditur. De militibus vero
generaliter servatur, ut i si quid deliquerint, ad eum re-
mittantur sub quo militabant, cum is qui exercitum acce-
pit, etiam jus animadvertendi in milites caligatos habe-
at. Atq; hæc in genere de pœnis militum. In specie 1°
1 qui hostibus auxilium vel consilium præbent; item qui
in iussu principis delectum habuit vel bellum 1 gessit &c.
tenentur ad pœnam legis Iuliæ Majestatis. 2° m Qui mu-
nus militiæ detraxit, ut proditor libertatis in servitu-
tem redigitur, a qui filium militiæ subtrahit belli tempo-
re exilio bonorum parte mulctatur, in pace fustibus cedi
jubetur, Delectu propter bellum indicto deportatur. Ad
delectum militum quod attinet, o Transfugæ ad hostes,
aut vivi exuruntur, aut furcæ suspenduntur. p Item tor-
queri, & ad bestias damnari possunt, quamvis milites ni-
hil eorum patiantur. Sed is qui volens transfugere apprehen-
sus est capite punitur. In iudicio vero quo de transfu-
gis queritur q à barbaris redeuntes ita restitui oportet si
proben se captos evasisse non transfugisse, quod cum li-
quidò constare non possit argumentis cognoscendum est,
ut si bonus miles antea æstimatus fuerit, prope affirmatio-
ni ejus credatur, si remanserant segnis fuerit non creda-
tur ei. 2° r Qui in bello deseruit capite puniendus est,
qui in pace, Eques, gradu pellendus est; Pedes, militiam
mutat. Sed & in iudicio desertionis r habetur ratio ordi-
nis stipendiorum, gradus militiæ, vel loci muneris deserti,
& anteaactæ vitæ, & an solus an cum altero vel cum pluri-
bus deseruit, aliudve quid crimen in desertione adiunxe-
rit. Item temporis quo in desertione fuit, & eorum quæ
postea gesta sunt Sed et si fuerit ultro reversus. 3° In iu-
dicio: Emanationis, examinandæ sunt causæ, ut cum & ubi
quis fuerit, & quid egerit, & datur venia valetudini, affec-
tioni parentum & affinium, sed & tironi adhuc ignoran-

ti disciplinam ignoscitur. 4° * Qui hostibus insistentibus exploratione emanet, qui à fossato recedit, * qui in acie militibus spectantibus prior fugam fecit, * qui praepositum non protexit, * qui mandata ducis non servavit vel rem à duce prohibitam fecit, etiamsi res bene cesserit, * qui vallum transcendit vel per murum castra ingreditur, ^b qui in bello arma amisit vel alienavit, qui contumax contra ducem vel praesidem extitit, vel manum Centurioni intulit, capite puniendi sunt. ^c Qui stationem relinquit, aut castigatur, aut gradu militiae dejicitur. ^d Qui fossam transiit militiae rejicitur, & ^e Irreverens miles si vitem tenuit militiam mutat. Denique ad delicta militum communia quod spectat, ^f Si miles sibi manus intulit nec factum peregit, nisi ex impatentia doloris aut morbi vel alia causa fecerit puniendus est, alias cum ignominia mittendus. ^g Qui commilitonem vulneravit, si gladio, capite punitur, si lapide, militia rejicitur. Item ^h miles turbator pacis capite punitur. Et ⁱ qui relictis castris militaribus ad praedationem vel latrocinium se conferunt, arbitrio judicis severitatem ejus experiuntur. Et ^k si miles artem ludicram fecerit capite puniendus est, cum delicta quae pagano nullam aut leviozem, militi graviorem poenam irrogent.

^a L. 3. § 4. D. eod.

^x L. 6. § 9.

^y L. ead. § 8.

^z L. 3. § 15.

^a L. 3. § 17.

^b L. 3. § 13.

^c L. 3. § 5.

^d L. 3. § 18.

^e L. 13. § 4.

^f L. 13. § 12.

D. de poenis.

^g L. 6. § 6. de

re milit.

^h L. ult. D.

eod.

ⁱ L. ult. Cod.

de Desert.

^k L. 14. D. de

Poenis.

D

PARS

PARS SECVNDA.

SECT. I.

Descriptio Iuris Militiæ Civilis, sive Iuris Nobilitatis.

Ius militia civilis est quod ordinem personarum sive Nobilitatem respicit quo status & dominium Nobilium, Item Debitum & Delictum circa Nobilitatem comprehenduntur.

a L. 5 C. qui
militare.

b Hotom. v.

Militiæ.

c Cicero pro

Muræna.

d L. 5. C. qui

militare.

e Zazius ad l.

2. de Origine

Juris.

Bodin. l. 3. de

Repub.

f Distinct. 89.

c. fin.

D instar militiæ armatæ constituta & firmata est ^a militia civilis, quæ & ^b Palatina & ^c Urbana dicitur, eorum scilicet qui in ^d ordine civili merent. Id est, qui in obsequio Principis, vel in repub: arduâ aliquâ administratione funguntur, vel præ aliis fungi idonei censentur, pro quorum meritis ordo instituitur, qui est discretio status hominis conditioni accommodatus ut ciues apti & decenti collatione inter se cum repub: conjungantur; cum ^e nulla universitas possit subsistere, nisi eam ordo seruet & sustineat. In quo ordine qui præ aliis conspicui sunt, Nobiles censentur, & secundum dignitatem quam sustinent honorem quem adepti sunt, & Generis indolem quam præ se ferunt, æstimantur. Et quæ ad hanc Militiam civilem sive Nobilitatem

Nobilitatem pertinent, jure etiam scripto & usitato diriguntur, qualia sunt status & Dominium Nobilium necnon debitum & delictum circa Nobilitatem.

S E C T. II.

De Statu Nobilium.

Statu Nobilium est conditio eorum qui in ordine Civili conspiciuntur, quales sunt primo Princeps ordinis, Imperator scilicet: deinde Præcipui Ordinis qui in Comitatu Principis & in rebus plurimum Eminent, tum alii in ordine constituti & superiori ut Senatores, & inferiori ut Equites & Cives ingenui.

Quemadmodum in militia armata ita etiam in civili sive inter Nobiles primus est Imperator, cum omnis ordo ab ipso pendeat, & ut is qui suis consiliis suisque laboribus pro toto terrarum orbe die noctuque laborat merito habeat dignam suam prærogativa fortunam, deinde post Imperatorem alii sunt in ordine civili præcipui, veluti in Comitatu Principis præfectus Prætorio cui Regimentis reipublice: ad Imperatores perpetuos translatis ad similitudinem Magistri Equitum data est plenior licentia ad disciplinam publicam emendationem. Item Quæstor sacri palatii, præpositus sacri cubiculi & consimiles, in urbe præfectus urbi, Patricii & Consulares & Prætorii & in Provinciis Præsides, qui de omnibus de quibus vel præfectus: Prætorio, vel præfectus urbi, itemque Consules & Prætores Romæ cognoscunt, in suis provinciis cognitionem habent, atque hujusmodi Præcipui sunt in ordine civili: Post hos censentur reliqui qui in ordine Senatorio sunt, eorum scilicet qui in senatu sententiam ferendi jus habent, ad quorum imaginem in Civitate Romana, in

D 2

Municipiis

g Lib. 12. Cod.
tit. 1.º. 2.º. l. 1.
D. de Albo
Scrib.
b L. 14. § 3. D.
de Muner. l.
11. D. de De-
cor.

a L. 3. C. de
Quæst. præ-
script.

b L. unic. D. de
Off. Præf. &
Prætor.
c C. de Off.
Quæst.
d C. de Præ-
pos. Sacri cu-
biculi.
e C. l. 12. 4.
f C. 4. tit. 3.
g Ibid.
h Lib. 10. D.
de Off. Præf.
i L. ult. D. de
Senat.

7 L. 33. C. de
 Decurion.
 1 L. Vnic. C.
 de Equeſtri
 Dign.
 DD. ad l. Iudi-
 ces. C. de Digi-
 nit. & l. 14.
 C. de Advoc-
 tis tit. 7. & l. 4.
 tit. 8. l. 6. C. de
 Profeſſor.
 m L. 1. D. Ad
 legem Iul. de
 Ambit.
 n L. 3. C. De
 Crimine Sac-
 rilegii.
 o Cur Digni-
 tat. ordo.
 p L. 1. C. de
 Præpoſ. labo-
 rum.
 q L. 5. & 6. D.
 de jure auro-
 annulorum.
 r L. 2. & ult.
 D. de natal.
 reſtituend.
 s L. 3. § 1. D.
 de Muner.
 u L. 3. C. de re-
 milit.
 x L. 2. & 6. C.
 de Dignitat.
 y L. 4. D. de
 Senator.
 z L. 2. C. quæ-
 admodum ci-
 viliſ munus.
 a L. 2. C. de
 Decurion.
 L. 9 C. de
 Dignitat.

Municipiis & Decuriones ſuæ curiæ quaſi Senatores ſunt.
 Deinde ſuccedit ordo Equeſtris ¹ eorum qui ſecundum
 poſt dignitatem Senatoriam gradum obtinent. Quibus
 pares Tribunalium excelliorum Iudices & Advocati, &
 perſpecti Libetarum profeſſores, una cum uxoribus & fi-
 liis ultimo ſub Equeſtri ordine ſunt Cives ingenui & qui
 inter plebem honeſtioris conditionis, & exiſtimationis
 illaſa habentur. Ordinis vero cujuſq; arbitrium primo
 eſt pœnes Imperatorem; poſtquam ^m ad curam Principis
 Magiſtratum creatio pertinere cœpit, & ipſius ſit in con-
 ſilium vel comitatum quem libuerit adhibere, unde de
 dignitatibus ab Imperatore collatis diſputare non oportet,
 quod ⁿ Sacrilegii inſtar ſit dubitare an iſ dignus ſit
 quem Princeps elegit. Et dignitatem Imperator conferet,
 cum alicui cingula dignitatis concedit, vel ſine cingulo
 illuſtria dignitatis inſignia mittit, vel honorariæ dignita-
 tis codicillos impertit, vel ^p cum aliquem ad imperialis
 lateris comitatum admittit, vel ^q ſacram purpuram con-
 tingere dignum arbitratur, ulterius ejus eſt ^r inſ aureo-
 rum annulorum tribuere, ex quo Libertinus ingenuus ha-
 betur, & ^s Natalibus reſtituere, unde perinde habetur atq;
 ſiquis ingenuus factus medio tempore ſervitutis, macu-
 lam non ſuſtinuiſſet. Sed & ad ordinem civilem aliqui,
 etiam per indulgentiam Principis Eleſtione aliorum
 promoveantur, ut ^t qui ad honores in Civitatibus ſuffra-
 giis Civium cooptantur, Qui proſpicere debent ^u quod
 honores integre exiſtimationis hominibus deferant, cum
^x famoſis & notatis iſſiq; quos ſcelus aut vitæ turpitudine in-
 quinat, & quos infamia ab honeſtorum cœtu ſegregat, di-
 gnitatum portæ patere non debeant, & ^y qui habitus in-
 dignus eſt inferiore ordine, multo magis indignus ſuperi-
 ore cenſendus ſit. Et ^z majoribus honoribus ſunctos ad
 minores devocari non oporteat. Deinde etiam ^a Natali-
 bus, & ^b a nuptiis Nobilitas procedit ^c a natalibus ^d ut Pa-
 trum conditionem liberi ſequantur. Vnde cum paternos
 honores invidere filiis non oporteat, ſciendum eſt, ^e a Se-
 natore

natore vel solo clarissimo susceptum in clarissimus dignitate esse mansurum; Et ^b Liberos Senatorum non tantum accipere debemus Senatorum filios, verum omnes qui geniti ex ipsis vel ex liberis eorum dicuntur; ita ut si quis & patrem & avum Senatorem habuerit, & quasi filius, & quasi nepos Senatoris intelligatur.

Item à Nuptijs Nobilitas provenit, cum ^c mulieres honore maritorum erigantur, & eorum radijs coruscent, unde ^d Consularium uxores, consulares femine dicuntur, & Femine nupte clarissimis personis, clarissimarum personarum appellatione continentur, quia Feminis dignitatem clarissimam Mariti tribuunt. Denique dignitas cessat extra locum & tempus dignitati præsstitutum, & generaliter Nobilitati derogat ^e vita sordida, ut cum quis vile aliquod artificium exerceat, & maxime vita turpis & inhonesta, cum ^f honorem reatus excludat, nec sibi servandus sit, qui se in scelus deduxit; Et is cuius ^g Existimatio probrosis notis in ulta est, honestioris, nobilisque personae decoget, & iure omnino privandus sit. Sed & ut nuptijs acquiritur, ita etiam amittitur Nobilitas. Nam ^h Senatorum filii, clarissimarum feminarum nomine non habentur nisi dum viros clarissimos sortiti sunt; Feminis enim parentes dignitatem tribuunt; donec plebei nuptiis fuerint copulatae, & tam diu clarissima erit femina, quamdiu Senatorio nupta est vel clarissimo, aut separata ab eo alii inferioris conditionis non nupsit; nisi ⁱ à Principe impetret ut iterum nupta minoris dignitatis viro in eadem dignitate maneat, quod Antoninus Augustus Iuliz Mammez consobrinæ suæ indulxit.

^b L. 10. D. de Senator.

^c L. 13. C. de Dignitatibus. Novel. 105.

^d L. 1. D. de Senator. l. 8. D. eod.

^e L. 6. C. de Dignitat.

^f L. 1. C. ubi Senatores.

^g L. 147. D. de ritu nuptiar.

^h L. 2. C. de Secund. nuptijs.

ⁱ L. 8. D. de Senator.

^k L. ult. D. eod.

SECT. III.

De Dominio Nobilium.

Dominium Nobilium est Ius ex quo quadam à Nobilibus, pro ordine & gradu propria habentur & veluti Tituli, Insignia, & Ornamenta, Præcedentia, & Reverentia iura, quemadmodum & alia quæ habent in bonis, ut militia civilis spoliola & honoraria.

a L. 32. C. de Appellat.

b L. 8. & ult. D. de Senat.

c C. de Perfectissimatus dignitate.

d L. 1. C. Theodosii de muri legib.

e L. 1. §. 5. D. de Postulat. & ibi Gotofred.

f L. 1. & 14. D. de offic. Procon.

g L. 2. C. de Vestibus holobris.

h L. Vnic. C. Nulli licere.

i D. de Iure aureorum annulorum.

k L. univ. C. de Honorat. vehicul.

l L. 4. C. de statuis.

Sicut Militibus armatis, ita etiam Nobilibus & in ordine civili constitutis quadam sunt propria, quibus & à vulgo, & ipsi inter se distinguuntur. Ejus generis sunt primum Tituli quibus alij præ alijs eehonestantur, ita in ordine Senatorio alij ^a Illustres, ut Præfectus Prætorio, Præfectus urbi, Consules & Consulares alijque in ordine præcipui alij ^b Spectabiles ut Proconsules & Legati, alij Clarissimi ut Reliqui qui dignitate Senatoria decorati sunt insigniuntur. Extra ordinem Senatorium alij ^c perfectissimi, alij ^d Egregij nuncupantur. Deinde pro dignitate & gradu personarum constituta sunt ^e Insignia quæ sunt qualitatis Eminentioris indicia ^{xyuoyfay xooxphaytu}. Ita ^f Consularia insignia sunt duodecim fascēs. Proconsules vero non plus quam sex fascibus uti permittuntur. Tertio Ornamentis etiam alij Nobiles à vulgo distinguuntur, cum & auratas in tunicis aut lineis paragendas habere iis tantummodo permittatur, quibus propter ministerium Imperiale concessum est. Et ^h Nobilioribus duntaxat in frænis Equestribus, tellis, & balcreis, Margaritas, smaragdos, hyacinthos, aptare vel inserere licet. Et ⁱ Cives ab alijs usu aureorum annulorum discernuntur. Quo etiam spectat quod ^k honorati tantum vehiculis intra urbem utantur; quod alijs pro meritis ^l statuar ponantur,

tur, & sepulchris, & ^m monumentis ornamenta superadantur. Quod in Exequiis pro ^a dignitate sumptus impendantur, unde ^o Fœminarum luctu deminuto tristiori, habitus, cæteraque id genus insignia iis remittuntur. Quarto Nobilibus etiam Ita Præcedentiæ proprium est, ut procorum gradu sit ^p sedes prior, Locus potior, decernendi, loquendi & suffragandi facultas antiquior. Denique pro dignitatis gradu, Reverentiæ Ius competit, unde aliis ^a facultas consistorium Principis ingrediendi salutationes à Iudicibus, & simul sedendi societas indulgentur. Quin etiam præcipitur quod ^a acclamatione excipiantur, nec prætereantur ^o incogniti, quod ^a alij iis teneantur assurgere, caput revelare, de via decedere & similia. Atque huiusmodi sunt Nobilium iura propria quæ ad exultationem pertinent, sed & habent quæ utilitatem respiciunt, utpote quæ in bonis sunt, veluti (præter fœuda nobilia de quibus Ius magis speciale traditur) militiæ civiles, Sportulæ, & Honoraria è quibus ^a militiæ sunt commoda quæ militiam civilem exercenibus publicè præstantur. Sportulæ sunt pecuniæ quæ Iudicibus pro salario dantur, Item ^a Errogationes quæ in ordine Decurionum sunt, Et ^v Honoraria sunt quæ Professoribus & Advocatis donantur, iis enim ut præmium non ut mercedem accipere licuit, cum quædam honestè accipiantur quæ forsitan inhonestè petuntur. Et quoad hæc quæ in bonis sunt Nobiles etiam Ius peculii castrensis habent. Ita enim statuit Imperator quod omnes ^a Palatini, quæ dum in palatio principis morantur vel parsimonia propria quesierint vel donis Imperatoris consecuti fuerint, ut castrense peculium habeant, cum nec alieni sunt à pulvere, & labore castrorum qui signa Imperatoria comitantur. Denique etiam ^a Militiæ id est commoda administrationis concernentia in Testamento legare licet, & ^b si quis ante completum ætatem morte præventus sit residui temporis solatia, ad hæredes, succēsoresque suos transmittit.

m 37. D. de Religios.
n L. 12. §. 5. D. eod.
o C. ex quibus causis infamia,
p L. 2. C. de Præf. Prætor.
q L. 2. & 3. C. de officio divers. Jadic.
l. 1. C. de Domest. & Protector.
r L. unic. C. de Quæstoribus,
s Cicero in Catone majore,
t Hotom. v. militiæ.
u C. de Sportulis,
x L. 6. D. de Decur.
y L. 1. §. 5. D. de extra ordin. Cognit.
z C. de Castrensi Palat. peculio.

a L. 22. D. de Legat. 2°.

b L. 11. C. de Proximitate. scin.

SECT. IV

De Debito circa Nobilitatem.

Debitum circa Nobilitatem est quod ratione Ordinū Nobiles publice percipere debent, ut Immunitates & Trivilegia Nobilitati indulta, & quod Nobiles prestare debent, ut quæ ad officium Nobilitatis spectant. Item ad quod ex conventionē privata obligantur, vel ad quod alios obligatos habent.

Vltra ea quæ quasi iure Dominiū Nobilium propria sunt, alia, etiam iis publicè debentur, veluti Immunitates speciales, * Nam si quis summum Patritiatu honorem consequutus est, si quis Insulis Præfecturæ prætorio vel Consulatus ampliatus est curialis conditionis exors est, & liber cum suis facultatibus suæque posteritate quam edidit, postquam meruit dignitatem. Ita ^b Palatini immunes sunt à cunctis muneribus personalibus & sordidis, cum universis mobilibus, idque beneficium ad filios eorum & nepotes ipso ordine sanguinis pertinet. Et * Senatori in qualibet provincia constituto Iudices iniungendi aliquid muneris publici potestatem non habent. Sed & ^d Doctores Legum, Literarum Professores, medici maxime Archiatri una cum uxoribus & filiis & rebus quas in suis civitatibus possident, ab omni functione, & ab omnibus muneribus civilibus vel publicis immunes sunt; nec * Advocatis sollicitudo aliqua est iniungenda, Atque huiusmodi sunt Nobilium immunitates sive privilegia, præter ea quæ in poenis & supplicijs obtinent, quæ ad Iudicia Nobilitatis referuntur. Deinde debitum ad quod Nobiles tenentur est quicquid ad eorum officium spectat, quale est ^f Sollicitudo lateris Imperialis protegendi

a L. ult. C. de Decur.

b L. 1. C. de privileg. eorum qui in sacro palatio militant.

c L. 14. C. de Dignitat.

d L. 6. C. de Profess. l. 19. & 10. D. de ratiocin. munerum.

e L. 6. C. de Advocat. divers. Iudic.

f L. 1. C. de Domestic.

protegeri & Obsequijs principis occupari aula penetralibus inhaerere, ^h Suis consilijs pro Imperio die nocteque laborare. Deniq; etsi ⁱ Nobiliores natalibus & honorum luce conspicui mercimonium exercere prohibentur, unde cum Nobilibus contrahendi, non adeo frequens est occasio, & ^k Honor venali suffragio emendus non est. Nec estimationem honoris in pecunia pro administratione offerentes audiendi sunt; quædam tamen circa honores conventiones validè incuntur, unde ^l Si quis communitati ob honorem sibi decretum vel decernendum aliquid promiserit, ex pollicitatione quæ est offerentis solius promissum, tenetur, & ^m Militias quæ vendi vel ad hæredes sub certa definitione transmitti possunt etiam creditoribus obligare licet.

g L. 3. C. de
Præpositis, sa-
cra Palatii.
h L. ult. C. de
Quadrigen.
prescript.
i L. 3. C. de
Commercijs.
k L. 16. D. de
Muner.
l L. 1. D. de
Pollicit.

m L. ult. C. de
Pignionibus.

SECT. V.

De Delicto circa Nobilitatem.

Delictum circa Nobilitatem est, vel quod contra Nobilitatem admittitur, ut si quid contra Dignitatem Principis, Procerum, vel aliorum Nobilium perpetratum sit, vel à Nobilibus committitur proprium, cum in iis quæ ad ipsos pertinent defecerint vel exceßerint, aut commune, quod ab alijs etiam committi contingit.

AD Delicta circa Nobilitatem quod attinet, primo contra Nobilitatem delinquant quicumq; in Nobilitatis vel ordinis personarum præjudicium aliquid audent vel moliantur, utpote ^a Si quis Principis statuas violaverit, ^b Si quis adulandi studio inconsulto Principe, alicui statuas posuerit, ^c Si quis personas illustres ordinis indigne tractaverit, ^d Si quis nomen alicujus operi propria libertate extracto inscriptum eraserit, cum nemo

a L. 7. in fine,
D. ad L. Iul.
Majestatis.
b L. 1. C. de
Statuis.
c L. 33. C. de
Decurion.
d L. 2. D. de
Operibus
publicis.

e L. 37. D. de Injurijs.
 f L. 27. D. eod.
 g Institut. de injurijs. §. 1.
 h L. 3. C. de Donat. tit.
 i L. 1. C. de Statutis.
 k L. 3. D. de Operibus publicis.
 l Paul. 5. Sentent. 25. §. 10.
 m L. 13. D. ad leg. Corneli. de Falsis.
 n L. 1. C. de mutat. nominibus.
 o L. 27. D. ad leg. Corneli. de Falsis.
 p L. 1. C. de Honorar. vehiculis.
 q C. de vestib. holoberi.
 r L. 1. C. ut dignitat. ordo.
 s L. 12. C. de dignitat.
 t L. 1. & 4. D. de his qui notant. infamia.
 u C. ex quibus Causis infamia.
 x L. 1. D. eod.
 y L. 5. C. ad Senat. Orfici-
 anum.

honorem de inscriptione nominis, suis operibus si qua fecerit, capere per invidiam prohibendus sit. ° Si quis alterius infamandi causa aliquid in monumento publico posuerit, ° Si ab aliquo statua in monumentis posita saxis cæsa sit, ° Si quis ad infamiam alicujus Nobilis, libellum aut carmen aut historiam scripserit, composuerit, ediderit dolo malo fecerit quo quid eorum fieret, & similia.

Deinde Delictum proprium à Nobilibus vel ab alijs qui se pro Nobilibus gerunt committitur; ° Si quis obsequijs Serenitatis Imperatoris defuerit; ° Si quis Iudicum statuas argenteas, areas vel marmoreas extra Imperiale beneficium acceperit; ° Si quis nomen suum operi publico quod ejus pecunia factum non est inscripserit; ° Si quis falsum genus vel parentes falsos finxerit; ° Si quis falsum nomen vel cognomen usurpaverit, modo dolo fecerit, nam aliter ° Mutatio nominis innocentibus periculosa esse non debet. ° Si quis pro Nobili se gesserit, vel illicitis insignibus usus sit, ° Si quis cui permissum non est honoratorum vehiculo utatur, ° Si quis vetito indumento vestitus prædeat, ° Si quis indebitum sibi locum usurpaverit, & similia.

Postremo Delictum Nobilium cum alijs commune est, ut ° Si Iudices se furtis & sceleribus maculaverint, ° Si quis alius honestioris conditionis quaestus causa in scenam prodierit, si quis lenocinium fecerit, ° si quis prævaricationis vel calumniae damnatus fuerit, ° si mulier intra annum luctus nupserit, ° si femina illustis vel ingenua castitatem non præstiterit, cum quo illustrior est eo castior esse debet, & similia.

SECT. VI.

De Iudicio Nobilitatis.

Iudicium Nobilitatis est in quo agitur de Dubio facti vel Iuris

juris in causa Nobilitatis, utpote cum agitur de statu vel Dominio Nobilium, nec non de Debito & Delicto circa Nobilitatem.

AD tuendum jura Nobilitatis etiam Iudicia propria ordinata sunt. Nam ^a Senatores in pecuniarijs causis in iudicio tam Prætorianæ quam urbicariæ Præfecturæ nec non Magistri officiorum quoties ad eum Imperialis pietatis iussio emanaverit respondere tenentur. ^b Quoties vero criminis publici vel privati cui per procuratorem respondere non licet, iudicium intentatur nullius alterius iudicis præterquam Imperatoris vel Sacri cognitoris, cui Imperatoria Serenitas huiusmodi negotij audientiam mandaverit, cognitio esse debet. Ita ^c in obsequijs Imperatoris occupati, & aulæ penetralibus inhaerentes, ab observatione aliorum tribunalium liberantur, & duntaxat in Magistris Officiorum iudicio actiones contra se propositas excipere debent. Et in iudicio circa Illustres personas illud speciale est ^d quod nullum decretum sine scriptis neque in civili, neque in criminali causa sustinere teneantur. ^e Et quod quoties ex privata cuiuslibet interpellatione vel civili vel criminali viri illustres conveniendi sunt, remissa fideiussionis necessitate per speciale privilegium suæ fidei committi consequantur. Et ^f quod absque ulla observatione dierum fatalium eorum causæ audiantur. Denique ut milites qui absunt reipub. causæ, ita etiam Nobiles in integrum restituendi sunt. Et ^g abesse reipub. causæ is intelligitur, qui ab urbe profectus est, licet nondum provinciam exceßerit. Sed & is qui exceßerit, donec in urbem revertatur, quod ad Proconsules, Legatosque eorum, & ad eos qui Provinciis præsunt & Procuratores Principum qui in Provinciis tenentur pertinet. ^h Tamdiu vero abesse reipub. causæ quis videtur quamdiu officio alicui præest, quod si finitum fuerit officium, iam desinit abesse reipub. causæ: Sed & ad revertendum illi tempora computanda sunt, quæ Lex re-

E 2

vertentibus

^a L. 2. C. ubi Senat. & clarissimi.

^b L. 3. C. eod.

^c L. 3. C. de Præpos. Sacri palatii. l. 2. C. de officio mag. milit.

^d L. 17. C. de Dignit. e L. ead.

^f L. 3. C. ubi Senatores.

^g L. 38. D. ex quibus causis majores.

^h L. 38. D. eod.

vertentibus præstitit. Quare si quo deflexerit rei suæ causa, id temporis ei non proficit, plane si infirmitate impeditus continuare iter non potuit, habebitur ratio humanitatis sicuti haberi solet, & hyemis & navigationis & cæterorum quæ casu contingunt.

SECT. VII.

De Iudicio Status Nobilium.

Iudicium Status Nobilium est in quo quaritur, quis in dignitate constitutus sit necne, quis ratione Sanguinis, nobilitate, vel ingenuum sit necne.

a L. 3. D. de officio Prætorum. C. Si servus ad Decurionatum aspiraverit.

b L. 3. D. de officio Prætorum. l. 2. D. de officio Proconsul. ult. cod. c. L. 20. D. cod.

d L. 5. D. de Senatoribus. e L. 11. C. de Dignitat. Honorum. 2. illustr. Quæst.

Circa dignitatem quæsitum est de ^a Barbario Philippo qui cum servus fugitivus esset Romæ Præturam gessit, an non servitus ei obstiterit quo minus Prætor haberetur, & si obstiterit, quæ edixit quæ decrevit, nullius momenti forent; & placuit prætorem habendum propter utilitatem eorum, qui apud eum egerunt quod humanius est, cum potuit populus Romanus etiam servo decernere hanc potestatem, sed & si scisset servum esse, liberum effecisset. Ita quæsitum est an extra territorium quis Magistratus sit necne; & definitum ^b quod Præfes provinciarum qui dum in provincia est in suæ Provinciarum homines imperium habet, etiam postquam egressus est urbem Iurisdictionem habet voluntariam, & portam Romæ ingressus deponit imperium, ^c nec quis abdicando se imperium amittit. Deinde circa Nobilitatem generis quæsitum est, an Senatoris filius habendus sit, qui natus est ante patris dignitatem; & sensuit ^d Vlpianus nihil interesse, jam in Senatoria dignitate constitutus eum suscepit, an ante dignitatem Senatoriam. ^e Imperatores vero Valens & Gratianus rescripserunt quod Senator vel Clarissimus privatos

privatos habeat filios editos, quippe antequam susciperet dignitatem. Item an Senatoris filius qui post mortem vel amissam dignitatem natus est, de quo ^f Labeo scribit etiam eum qui post mortem patris Senatoris natus est quasi Senatoris filium esse. Et Vlpianus censuit, & Si quis conceptus sit antequam Pater ejus senatu moveatur quod quasi Senatoris filius intelligatur, quod tempus conceptionis spectandum plerisque placuit. ^h Sed eum qui postquam Pater ejus de Senatu motus est, & concipitur & nascitur, quasi filius Senatoris habendus non est. Quod ⁱ si pater amiserit dignitatem ante conceptionem filij, Senatoris nepos intelligi potest, Vt Avi dignitas potius ei pro sit, quam obsit calamitas patris. Item ^k quæsitum est an Consularium matres Consulares sint, & affirmat Saturninus inquit Vlpianus, sed hoc nec usquam relatum est, nec unquam receptum. Item quæsitum est an ^l is sit nobilis qui ex matre duntaxat nobili natus est, & placuit quod non, ⁱ Quia in matrum familia liberos non esse palam est, cum qui nascuntur Patris non Matris conditionem sequuntur, unde ^m si quis ex filia Senatoris natus est patris ejus conditio spectari debet. Et ⁿ Maternus sanguis decurionem non facit, nisi Princeps aliud indulsit, ^o quemadmodum Iliensibus concessum est, ut qui matre Iliensi natus est sit eorum municeps, & Celsus refert Ponticis ex beneficio Pompeij magni competere, ut qui Pontica matre esset, Ponticus esset. Huc etiam spectant, quæ decurionum statu deciduntur, utpote, An decurio qui ad tempus ordine movetur, statim impleto tempore decurio fiat? ^p Quod ita placuit nisi alius in ejus locum subiectus sit, quo in casu si locum plenum invenerit expectare debet donec locus vacet; Item ^q an ad tempus relegatus cum revertitur decurionis honorem obtineat? De quo responsum est, quod reversus planè locum suum non obtinet, sed non semper prohibetur Decurio fieri. Denique ad tuendum statum ingenuorum (quod ad nobiles etiam quoscunque extendi potest) ordinatum est, quod ^r diffamari statum ingenuorum

^f L. 7. D. de Senator.

^g L. ead.

^h L. ead.

ⁱ L. ead. in fine.

^k L. 1. D. de Senatoribus.

^l L. 196. D. de Verb. significat.

^m L. 10. D. de Senatoribus.

ⁿ L. 44. D. de Decurion.

^o L. 1. D. ad municipalem.

^p L. 2. D. de Decurion.

^q L. ead.

^r L. 5. C. de Ingenuis.

orum seu errore, seu malignitate periniquum est, proinde si Præses interpellatus diversam partem vocaverit, ut si defensionibus suis consideret, contradictionem faceret, & Iudex commotus allegationibus interpellantis sententiam dederit, ne de cætero inquietudinem sustineret, quod si postea adverſa pars in eadem obstinatione perseveret aditus præses provincie ab injuria temperare præcipiat.

S E C T. VIII.

De Iudicio Dominij Nobilium.

Iudicium Dominij Nobilium est, in quo de Titulis, insigniis, Prælatione Militiis Civilibus, Sportulis, Honorariis, & similibus controversitur.

AD tuendum Dominium Nobilium siue jura ad Nobilitatem pertinentia etiam Iudicia comparata sunt; & primum quod ad Titulos attinet, cum quaesitum sit utrum Senatorum filiarum indistinctè Clarissimarum foeminarum appellatione gaudeant, Responsum est a Clarissimarum foeminarum nomine Senatorum filias nisi quæ viros Clarissimos sortita sunt, non haberi, quia foeminis dignitatem clarissimam parentes tribuunt, donec plebeij nuptijs fuerint copulatae. Ita de Insignijs quaesitum est, an in aliena provincia uti liceat? Et definitum, b quod Proconsul statim atque urbem egressus est, ubique proconsularia insignia habeat, etsi potestatem non exerceat, nisi in ea provincia quæ ei decreta est. Item Rescriptum est c Præpositis sacri cubiculi qui post finitam militiam senatorio consortio copulati fuerint, licere quoties ad aspicendos agros suos, vel ob aliam causam proficisci voluerint, cingulo uti, cum hoc ad implendum eorum desiderium, & ad nullius læsionem respicere videatur. Ter-

a L. 8. D. de Senat.

b L. 1. D. de officio Proconsulis.

c L. 5. C. de Præpos. sacri cubiculi.

tio quando de praelatione & praeedentia dubium est vel
 quaestio oritur, aliquando Sexus habetur ratio, unde
^d Consulari foeminae Consularis vir praefertur, & videtur
 vir Praefectorius consulari foeminae praetendus, quia
 major dignitas est in sexu virili. Quandoque inter personas
 ejusdem ordinis antiquiores alijs praefertuntur; Ita Imperator,
^e Eum loco volumus esse potiore, qui alios promotionis
 tempore & codicillorum adeptione praecesserit, & decernitur
^f quod sit sedes prior ante provectis, item locus conspectior,
 loquendi facultas antiquior cui est splendor adepti Magistratus
 vetustior. Ita ^g Antiquitas statutum est, Consularibus viris
 ceteros honoratos ipsius trabae summitate pares vero in
 fulis consideratione temporis antecire, neque enim uno eodemque
 genere dignitatis alius prior esse debet, nisi prior meruit
 dignitatem, quod observandum etsi iterata vice fastigia
 Consulatus aliquis ascenderit, Quia repetiti fasces, virtutem
 meriti comprobant, non augent, cum nihil sit altius
 dignitate; quandoque duplicis dignitatis habetur ratio,
 Vnde ^h Prior Consul posteriori Consuli eidemque Patritio
 posthabetur, quod si Patriciatum postea consequatur,
 vinci eum oportet qui prior meruit Patriciatum, postquam
 iste honore Patriciae dignitatis decoratus est. Sed & aliquando
 respicitur conditio dignitatis, Ita ⁱ ordinarij Consulares,
 honorariis anteposuntur: aliquando respicitur autor
 dignitatis, Ita ^k in albo decurionum, in municipio nomina
 ante scribi oportet, qui dignitatem Principis judicio
 consequuti sunt, postea eorum qui tantum municipalibus
 honoribus functi sunt. Sed praecipue observandum est,
 si quid in Iure scripto cautum sit; Vnde ^l Decuriones in
 Albo ita scriptos esse oportet; ut Lege municipali
 praecipitur; sed si Lex cessat tunc dignitates erunt
 spectandae, ut scribantur eo ordine quo quisque eorum
 maximo honore in municipio functus est, puta qui
 Duumviratum gesserunt, & inter duumvirates antiquissimus,
 deinde, qui secundo post duumviratum in Repub. honore
 functi sunt;

^d L. 1. D. de
 Senat.

^e L. 1. C. de
 Praefect. Praetor.
^f L. 2. C. eod.

^g L. 1. C. de
 Consul.

^h L. ead.

ⁱ L. 2. C. ut dignitatum ordo.
 Novel. 62.
^k L. 2. D. de
 Albo. Scrib.

^l L. 1. D. eod.

m L. 22. D. de
Legat. 2°.

n L. 1. §. 16.
D. de extra-
ord. cognit.

sunt; post eos, qui tertio, & deinceps. Atque hæc de Iudicijs Dominijs Nobilium, & de Iuribus quæ ad Existimationem spectant. Deinde contingit quæ etiam de Militijs & Honorarijs; Et primo de Militijs in Iure habetur huiusmodi facti species. *Lucius Titius* in Testamento suo *Publio Mævio* Militiam suam reliquit, sive pecuniam, quæcunque ex venditione ejus redigi potuerit, cum suis commodis, *m Lucius Titius* Militiam vendidit, & pretium exegit, & dedit ei cui in Testamento dari voluerat; Et post mortem *Lucij Titij*, *Publius Mævius*, militiam vel pretium ejus ab hæredibus *Lucij Titij* exigebat. *Celsus* consultus existimat pretium militiæ præstari non oportere, nisi *Legatarius* ostenderet, testatorem post factam solutionem iterum eum pretium militiæ accipere voluisse. Quod si non totum pretium militiæ, sed partem vivus Testator Legatario dedisset, reliqui superesse actionem, nisi hæres ab hoc decessisse Testatorem ostenderit. Onus enim defuncti, mutatam defuncti voluntatem ad eum pertinere qui fidei commissum præstare renuit. Denique si de Honorarijs Advocatorum controversia oriatur, *Judex* qui de causis extraordinarijs cognitionem habet, statuere debet, pro modo litis, pro Advocati facundia, & fori consuetudine, ita ut honorarium licitam quantitatem non egrediatur; Et licita quantitas intelligitur pro singulis causis usque ad centum aureos.

SECT. IX.

De Judicio Debiti circa Nobilitatem.

Iudicium Debiti circa Nobilitatem est in quo quaritur de Privilegiis, vel Immunitatibus Nobilibus indultis, & de Officiis à Nobilibus præstandis, nec non de iis, ex quibus ex conventionem privata obligantur, vel alios obligatos habent.

DE

DE Privilegiis Nobilium in Iudicio quaritur, utpote an Senatores famus exercentes muneribus subijciantur; & ^a placuit eos omnibus patrimonii intributionibus fungi debere; item in quantum jus ejus deminutum sit, qui Senatu motus est, & Responsum est, ^b eum capite non minui, & Romę morari posse, judicem autem aut testem esse non posse. Item de decurionibus quaritur, an iis qui in alia loca transmigrant, immunitates competant? Et placuit ^c quod Præses provinciarum, in patrium solum revocare, & muneribus congruentibus fungi curet. Item an debeantur Immunitates Professoribus extra patriam? ^d Et visum est eos qui Romę profitentur, proinde in patriâ suâ excusari à muneribus oportere, ac si in patria suâ profiterentur. Secundo de Officiis à Nobilibus præstâdis agitur, ^e quando aliqui excusari contendunt quod militiam civilem impleverunt, vel cum ^f aliqui ætate se excusent, ut intra vicesimum quintum annum ludiis liberalibus operam dantes; item ^g maiores quinquaginta quinque annis, vel cum ^h in valetudine, vel morbo inidonei fiunt, ut qui ⁱ cæcitate oppressus est, qui ^k articulari morbo debilitatus est, vel ita ^l valetudine pedum afflictus ut rebus propriis intercessum commodare non possit. Nam ob huiusmodi causas Rector provinciarum, si allegationibus fidem adesse perspexerit, ad officia civilia aliquot vocari non patitur.

Deniq; ex debito circa Nobilitatem ex conventionem privatâ agitur, ut cum quis ^m ad præstandum id quod ob honorem pollicitus est, convenitur, cum ex pollicitatione quam quis ob honorem apud Rempub. facit, non solum ipse sed etiam hæredes in solidum teneantur, nec solum qui proprii, sed ⁿ & qui alieni honoris causâ opus facturum se in aliquâ civitate promiserit obligatus sit. Item cum quis in emptione militiæ præferendus sit, controversitur, de quo definitum, quod ^o militiæ quæ appellantur ex casu non omnibus prompte subiacere debent, sed quod præferendus sit, primo creditor qui ad hoc ip-

F

sum

^a L. 22. §. 7.
D. ad municipal.
^b L. 2. & 3. D.
de Senator.

^c L. 1. D. de
Decurionibus

^d L. 9. D. de
vacatione mu-
ner.

^e C. Quibus
muneribus
excusentur
qui, &c.

^f L. 1. C. Qui
ætate se excu-
sent.

^g L. 3. C. eod.
^h L. qui mor-
bo.

ⁱ L. 1. C. eod.

^k L. 2. C. eod.

^l L. 3. C. eod.

^m L. 3. 6. & 4.
D. de Pollici-
tar.

ⁿ L. 14. D. eod

^o L. fin. & ibi.
Auth. C. de
Pignor.

sum mutuavit, ut militia illa emeretur; tunc alii creditores sint admittendi.

S E C T. X.

De Iudicio Delicti circa Nobilitatem.

Iudicium Delicti circa Nobilitatem est quo agitur ad penam Delicti quod contrariam militarem, vel à Militibus commissum est.

PRO coertione delictorum circa Nobilitatem comparatae sunt poenae generales, ut summum supplicium, Exilium, & similia, & speciales, quibus dignitas auferitur, aut existimationis damnum inferitur. Dignitas auferitur, cum quis ordine movetur, cum aliqui Militia civilis cingulo, vel dignitatis honore spoliantur, vel cum aliquibus codicillorum insignia auferuntur, vel Statu extrahuntur, Existimationis damnum inferitur, cum ex delicto, existimatio auctoritate Legum, aut consumitur, aut minuitur. § Consumitur existimatio, quoties magna capitis diminutio intervenit, id est, cum libertas admittitur, veluti cum aqua & igni interdicitur, quae in poena deportati venit, vel cum Plebeius in metallum, vel opus metalli datur. § Minuitur vero Existimatio, quoties manente Libertate quis circa statum dignitatis plectitur, sicuti cum quis relegatur, vel ordine movetur, vel cum prohibetur honoribus publicis fungi. Quinetiam sciendum est, in coertitione delictorum circa Nobilitatem, non omnes eadem poenam affici debere. Nam, Placuit eminentissimorum, nec non etiam perfectissimorum virorum liberos usque ad pronepotes, plebeiorum panis vel quaestionibus non subjici. Et decuriones in metallum damnari non possunt, nec furum subici, vel vivi exuri parentes

a. L. 5. D. de
Extraordin.
Cognit.
b. L. 1. C. de
Iurisdic. omni.
Iudicium.
c. L. 12. C. de
Dignitat.
d. L. 24. D. de
Poenis.
e. L. 5. C. de
Extraordin.
cognition.
f. L. ead.
g. L. ead.
h. L. 9 § 11.
D. de Poenis.
i. L. 11. C. de
Quaest. non.
k. L. 9. D. de
Poenis.

Parentes quoq; & liberi decurionum in eadem causâ sunt. Sed & ¹ exortes esse debent panatum, quas fiducula & tormenta constituunt. Et ² qui decurionatus munus deposuit, propter pristinam dignitatem, quaestionem non patitur. ³ In personis vero tam Plebeiorum quam decurionum constitutum est, ut qui majori pana afficitur quam Legibus statuta est, infamis non fiat, ut si quis fustibus caesus sit ubi pana pecuniaria erat imponenda, (ut in actione furti) dicendum est infamem non esse, quia solus fustium ictus gravior est, quam pecuniaria damnatio.

Ad delicta specialia circa Nobilitatem quod attinet,

° Qui statuas aut Imagines Imperatoris jam consecratas violaverit, aliudve quid simile admiserit, tenetur lege Julia Majestatis, ¹ hoc vero crimine liberatus est à Senatu qui statuas Imperatoris conspavit; nec ² is contrahit hoc crimen qui statuas Caesaris vetustate corruptas refecit, ³ nec qui lapide jactato incerto statuam attigit.

2° Si quis Iudicum, Principalem aut decurionem, & suæ curiæ Senatorem tormentis subdiderit, viginti librarum auri illatione mulctandus est; & perpetua infamia inutendus. 3° Si quis nomen ejus cujus, liberalitate opus extractum est, eraserit, & aliorum nomen inscripserit, Præses provinciae pro arbitrio auctoritatem suam interponere debet.

° Si ab aliquo defuncti statua in monumento posita saxi caesa sit, filius injuriarum agere potest; & si ² quid in monumento publico positum sit infamandi alterius causâ, agi potest ut tollatur de medio. Atq; hujusmodi sunt poenæ quæ delictis contra Nobilitatem imponuntur, deinde delictis etiam in Nobilibus commissis, vel iis qui se pro Nobilibus gerunt, poenæ constitutæ sunt, veluti, ¹ Si quis Palatinorum, nullâ negotii publici sollicitudine abstrahente, per biennium obsequiis Serenitatis Imperatoris defuerit, is retrorsum in ordinem inferiorem tractus quinq; sequentibus postponendus est, quinquennium autem si fuerit divagatus ipso cingulo spoliandus est. 2° Si

1 L. 16. C. de quaest.

m L. 17. C. cod.

n L. 10. § 2. D. de Pænis.

o L. 6. & 7. D. ad Leg. Jul. Majest.

p L. 14. D. cod.

q L. 5. D. eod. r L. eod.

s L. 33. C. de Decurion.

t L. 2. D. de operib. publicis.

u L. 27. D. de Injuriis.

x L. 37. D. cod.

y L. 3. C. de Domesticis.

z L. 10. C. de operib. publicis.

b L. 1. C. de
statutis.

c Paulus 5,
Sentent. 25.

d L. 13. D. de
leg. Corneli.
de falsis.

e L. 27. D. eod.

f L. 1. C. de
honorat. ve-
hicul.

g L. 2. C. de
vestibus ho-
loberis.

h L. 1. C. ut
dignitas ordo.

i L. 12. C. de
dignitat.

k L. 1. & 4. D.
de quib. causis
infamio.

Cod. ex quib.
causis infamio.

causis infamio.

quis Iudicum perfectio publicis pecuniis operi, nomen suum sine Imperatorii muneris mentione inscripserit, maiestatis obnoxius tenendus est. ^b Si quis Iudicum statuas argenteas, aeneas, vel marmoreas extra Imperiale beneficium acceperit, emolumenta quæ in eâ dignitate quâ polluit accepit, fisco inferre, simulq; existimationis pœnam subire tenetur. ^c Qui falsum genus, vel falsos parentes finxerit, pœna falsi, id est deportatione, & publicatione bonorum coercetur, ^d cui pœnæ etiam obnoxia est falsi nominis vel cognominis adfeyeratio. ^e Qui se pro Nobili gessit, vel illicitis insignibus usus est, pro admissi qualitate gravissime puniendus est. Sexto ^f Qui cum inter honoratos non sit, honoratorum vehiculo utitur abstinere cogendus est, nec ^g levi animadversione plectendus, quisquis vetito & indebito indumento se non abdicaverat. ^h 7° Si quis indebitum sibi locum usurpaverit sacrilegii reus habendus est, quod divina præcepta neglexerit.

Deniq; etiam pro Nobilium delictis communibus etiam pœnæ præstitutæ sunt, ut ⁱ Si Iudices se furtis & sceleribus fuerint maculasse convicti, ablati codicillorum insignibus, & honore exuti, inter plebeios & pessimos quosq; habeantur, 2° ^k Si Nobilis quæstus causa in scenam prodierit, si lenocinium fecerit, si prævaricationis vel calumniæ condemnatus fuerit, ipsi infamix notâ irrogetur, & similia.

FINIS.

DE JURE
MARITIMO,

DE JURE
NAUTICO.

SECT. I.

Jus Maritimum, est quod in Communionis Maritimæ observatur. Estq; vel Nauticum, vel Negotiationis Maritima.

Jus Nauticum est quod Rem Nauticam vel Navigationem præcipuè respicit; Quo status & Dominium Nauticum, item Debitum & Delictum circa rem Nauticam continentur.

RO humanis utilitatibus, ultra Domestica negotia quæ in partibus Terrenis exercentur, alia sunt quæ in Mari peraguntur, utpotè Navigatio, & Negotiatio Maritima. Et primum, quod ad Navigationem sive rem Nauticam attinet; Iurisconsultus^a Navium exercitationem ad summam Reipublicæ pertinere ait. Vnde ad tuendam Navigationem sive rem Nauticam, etiam jus speciale comparatum est; quod

^a L. 1. § 20.
D. de Exercit.

& Legibus constat, quales sunt Imperatoriae, & ^b Rhodiae, quatenus iis Imperatoriae non adversantur; & consuetudinibus, quae quasi proprium jus inter Nauceros & Negotiatores constituunt. Atque haec circa statum, Dominium, Debitum, & delictum Nauticum versantur.

SECT. II.

De Statu Nautico.

Statu Nauticus est conditio eorum ad quos res Nautica spectat. Quales sunt sub Principe qui universa rei Nautica imperat, praefectus Maris vel Classis, Triarchae, Navarchi, & alii qui Publicarum Navium regimen habent. Deinde Privati Domini & exercitores Navium, Magistri, Gubernatores, & reliqui Nautae.

^b L. 46. D. ad Senat. Tribell.

^d L. ead. l. unica D. de bon. poss. ex testam. milit.

^e C. de Nauticulariis.

^f L. 11. D. de Publican.

^g Inst. quod cum eo qui in aliena potestate.

^h L. 1. §. 15. D. de Exercit.

ⁱ L. 1. D. Naut.

^{ix} Caupones § 1. & 39.

In communione Maritima summus est Imperator vel Princeps, in cuius Dominio Publicae Naves existunt, ejusque auctoritati etiam Privatae subjiciuntur. Sub Imperatore in re Navali constituitur Praefectus Maris vel Classis, qui ^b Archigubernius insignitur, utpote omnium Gubernatorum primus, ^d Triarchae, qui Triremibus praeficiuntur, & ^e Navarchi, qui navium publicarum curam habent, deinde quoad rem Nauticam Privatam, alii sunt domini, & exercitores Navium. Et ^f dominus est qui proprietatem sive dominium Navis habet. ^g Exercitor est ad quem quotidianus Navis quaestus pertinet. Sed & idem potest esse & dominus & exercitor Navis. Nam ^h Exercitorem dicimus (inquit Iureconsultus) ad quem omnes obventiones & omnes redditus perveniunt, sive is dominus sit, sive a domino Navem conduxit. Deinde ⁱ Magister Navis est cui totius Navis cura mandata est: qui imponitur vel locandis Navibus, vel Mercibus, vel Vecto-

ribu ^s

ribus conducendis, armamentisve emendis. Tum ^k Gubernator est qui Puppim, Prorecta qui Proram regit. Sed & quidam sunt in Navibus, qui ^l *Ναυπηγας*, id est, Navium Custodes & Dietarii appellantur. Reliqui Nautæ dicuntur, ^m qui Navis navigandæ causâ in Navi sunt; veluti Remiges, Mesonautæ, & consimiles.

^k L. 11. D. de Publican.
^l L. 1. §. 2. D. Nautæ cappones,
^m L. 1. §. 3. D. eod.

SECT. III.

De Dominio Nautico.

Dominium Nauticum est quod Persona Nautica habent in rebus quæ Navigandi causâ comparatae sunt. Cujusmodi sunt Naves, Armamenta Navium, & similia. Quæ ut Naufragio aliquando amittuntur, ita si quid è Naufragio superest, ad Dominum spectat.

IN Dominio vel bonis eorum quæ rem Nauticam exercent, præcipuè habentur Naves cujusq; generis, cum Membris & instrumentis Navium. Et in genere ^a Navis dicitur, sive in Mari sit, sive in aliquo stagno naviget, sive schedia sit. Et ^b ex Navibus aliæ Onerariæ sunt, aliæ ^c *ἄνκλα* ^d *ἡμῶν* sive Vectorum ductrices. ^e Navigium etiam Navis est. Sed & Navigii appellatione Rates continentur. Deinde membra navis sunt quæ navi sunt conjuncta: veluti Gubernacula, Malus, Antennæ, Velum. Et ^f malum esse navis partem, Artemonem non esse Labeo ait, quia pleærq; naves sine malo inutiles essent, ideoq; pars navis habetur; Artemo autem additamentum magis quam pars est. Item ^g Armamenta navis sunt navis instrumenta. Et in bonis Nautarum sunt & Cibaria quæ tempore Navigationis ad victum comparantur.

Deinde rerum hujusmodi dominium iisdem modis cum Iuris Civilis, tum Iuris Gentium, quibus rerum alia-

^a L. 1. §. 6. D. de Exercit.
^b L. 1. §. 12. D. eod.
^c L. 1. §. 14. D. de flumin.
^d L. 44. D. de Eviction.
^e L. 244. D. de verb. signif.
^f L. 3. D. de rei vindict.
^g L. 6. D. ad l. Rhod. l. 6. qui potiores pig-nore.

b L. 7. D. de
incendio.
i L. 6. D. eod.

k L. 1. C. de
Naufrag.

l Vet. D. de
Incend.

m L. 2. D. de
Captivis.

n L. unic. C.
de bon. posses.
ex test. mil.

rum, acquiritur, & amittitur. Præterquam quod res huiusmodi etiam naufragii periculo sunt obnoxie, è quo si quid superfit, domini manet. ^k Naufragium autem est quando navis vi maris aut infortunio fragitur. ⁱ Expugnatur verò navis, cum vi hominis spoliatur, aut mergitur, aut pertunditur, aut funes ejus præciduntur. ^k Quod si qua res navis Naufragio appulsa fuerit ad littus, vel terram aliquam attigerit, ad dominum pertinet, nec Fiscus debet se interponere cum nullum jus habeat Fiscus in alienâ calamitate, ut de re tam luminosa sectetur compendium. Vnde ^l licet unicuique naufragia sua colligere, nec quod ex naufragio expulsum est, usu capi potest, quoniam non est in derelicto, sed in deperdito. Sed & quandoque naves postliminio ad dominos redeunt. Nam ^m navibus longis atque onerariis, propter Belli usum, postliminium est, non Piscatoriis, aut si quas Actuarias aliqui voluptatis causâ paraverunt. Denique quibusdam personis nauticis, de bonis suis etiam jure militari testari licet. Ita ⁿ trierarchos classium, & navarchos, & omnes remiges in classibus, inquit Iureconsultus, jure militari testari posse, nulla dubitatio est.

SECT. IV.

De Debito circa Rem Nauticam:

Debitum circa rem Nauticam est quod ratione rei nauticæ, rem nauticam exercentibus debetur. Veluti immunitates Naviculariorum, Merces navium & Navitarum: Et quod rem nauticam exercentes prestare debent, veluti operas nauticas: Et alia, ad quæ ex conventionem tenentur; ut Fœnus nauticum, & similia.

o L. 6. D. de
jure immunit.

DE jure quibusdam rem nauticam exercentibus immunitates debentur. Ita ^a navicularii qui Annonæ urbis

urbis serviunt, à muneribus publicis immunitatem consequuntur, quandiu in eiusmodi actu sunt; quia placuit eorum remuneranda pericula, quin & præmiis hortanda, ut qui peregrè muneribus publicis cum labore & periculo funguntur, à domesticis vexationibus & sumptibus liberentur. Item rem nauticam exercentibus veluti Dominis navium debentur Merces pro navibus. Ita ^b exercitor tenetur ad solvendum mercedem pro Nave quam conduxit per Aversionem, sive in perpetuum, sive ad tempus. ^c Et Aversione Navis conducitur, cum Navis integra uno pretio conducitur; secus cum in singulas Amphoras vel Metretas pretium constituitur, vel pro numero Amphorarum impositarum. Deinde Dominis & exercitoribus debetur naulum & ^e Vectura, pretium scilicet pro Rebus aut Personis in nave transferendis. Sed & nautis debentur ^f salaria, quæ ijs operarum, nomine à navium exercitoribus præstanda sunt. Atque huiusmodi sunt quæ Rem nauticam exercentibus debentur. E contra Rem nauticam exercentes præstare debent ^g Operas nauticas, quæ pro suscepti muneris ratione impendendæ sunt: scilicet ⁱ ad iter maritimum per agendum; ^k ad merces & personas transvehendum; & ad ea quæ recepêrunt, salva & integra restituendum. Præterea tenetur nauta vel exercitor ex conventionem utpote ^m pro extruenda instruenda vel reficienda nave nec non pro pecunia credita ob extruendam instruendam vel reficiendam navem, Item quandoq; tenetur nauta ex conventionem, ⁿ ad Fœnus nauticum. Id est, ad majores Vîsuras pro pecuniâ trajectitiâ, quam cum periculo creditoris trans mare vehendam mutuò accepit. ^o Nam periculum creditor in se suscipere debet; Aliàs usuras exigere non potest. Et ^p ex eo die periculum spectat ad creditorem, ex quo navem navigare convenit. ^q Quod si pecunia eodem loco consumatur; non erit trajectitiâ, sed si Merces pecuniâ trajectitiâ comparatæ periculo creditoris navigent, trajectitiâ pecunia fit.

b L. 1. §. 1. §.
D. de exercitor. l. 61. D. locati.
c L. 10. §. 2.
D. ad l. Rhodiam.

e L. 10. D. ad l. Rhod.

f L. 1. §. 7. D. de exercitor.

g L. 26. & 34. D. de privil. credit.

i L. 10. D. ad l. Rhod.

k L. ead.

l 1. D. Nautæ caupones.

m L. 5. & 6. D. Qui potiores in pignore.

n L. 1. D. de fœnore nautico. l. 1. C. eod.

o L. 1. C. eod.

p L. 3. D. eod.

q L. 1. D. eod.

SECT. V.

De Delicto circa rem Nauticam.

Delictum circa rem Nauticam est, quo res Nautica læditur, vel quod Dolo aut Culpâ à Nautis admittitur. Prioris generis est, si quis Piraticam Pravitatem exerceat; si quis Hostes Navibus instruat, si quis è Naufragiis lucrum capiet; si qui Nautas spoliunt; si qui Navigandi conditionem deteriore faciant.

Posterioris generis sunt; si contra Mandatum Principis Navigetur, si illicita Merces Navibus imponantur; si Fiscales species distrahantur; si res imposita Furto subtrahantur, vel nautarum culpâ in Navi pereant vel deteriorescentur; si in Aliorum Naves nauta impingant: & simil a.

IN jure etiam Maritimo Delicti circa Rem Nauticam, habetur ratio. Cum ejus quod contra Rem Nauticam perpetratur; vel quo Res Nautica læditur; Tum ejus, quod à Nautis ipsis committitur. Et primò contra Rem Nauticam est Delictum eorum, ^a qui pravitatem Piraticam exercent. Piratæ verò sunt Latrones & Prædones Maritimi, ^b qui in Nauceros prædas agunt, & Navigantes in Mari violentè aggrediuntur. Secundo ad publicum Rei maritimæ incommodum delinquant, qui Hostes Navibus instruunt: Vndè grave crimen habetur eorum, ^c qui conficiendi Navis peritiam antè incognitam Barbaris tradidèrunt.

Tertiò in Rem Nauticam gravitèr delinquant, qui ex Naufragiis Lucrum captant, ut ^d qui Nocte Lumine ostenso Navigantes fallunt, quasi in Portum delaturi, eoque modo Naves & qui in ijs sunt in periculum deducunt, ut sibi execrandam prædam parent. Item ^e qui Naufragorum Bona diripiunt: Nec solum ^f qui Ra-

^a L. 2 §. 3. D. Ad l. Rhod. l. 19. §. 2. D. de Captivis.

^b L. 3. C. de Navicul. l. 3. §. 2. D. de Incendio.

^c L. penult. C. de Pœnis.

^d L. 10. D. de Incendio.

^e L. 1. D. cod. f L. 3. D. cod.

piunt

piunt, sed qui Abstulerunt, vel Amovêrunt. Aliud enim esse Rapi, aliud Amoveri palam est: siquidem Amoveri aliquid sine Vi potest, Rapi autem sine Vi non potest. Sed & dicitur ex Naufragio Rapere, qui dùm Naufragium fit & in illâ Trepidatione rapit. Et nihil interest utrum ex ipso mari quis rapiat, an ex Naufragio, an ex Littore. Quartò in Rem Nauticam delinquent, qui Nautas spoliant, vel ab ijs aliquid injustè extorquent: ut qui iniquas & molestas Concussiones sive Exacti-ones Nautis inferunt, cum quæcunque Naves, ex quolibet portu seu littore dimittantur, nullam concussionem vel damnum sustinere debeant, cum earum Naucleri deponunt in quam provinciam ituri sint. Quintò Rei Nauticæ commodum impediunt, qui Navigandi conditionem deteriore faciant. Ut si quis pilas in mare iecerit, quo usus eius sit deterior: si quid in Flumine publico ripavê eius immisû sit, quo portus, statio, iter, ve navigio deterius fiat. Quod intelligendum primùm de Flumine Navigabili; deinde de Flumine Publico non-navigabili, si ex eo aliud sit navigabile. Et deterior statio iterque navigio fieri videtur, si usus eius corrumpatur vel difficilior fiat, aut minor, aut rarior, aut si in totum auferratur. Proinde sive derivetur Aqua, ut exiguior facta minus sit navigabilis; vel si dilatetur, ut diffusa brevem aquam efficiat; vel contra sic coangustetur ut rapidius flumen faciat, vel si quid aliud fiat quod navigationem incommodet, vel impediat. Et huiusmodi sunt delicta, in quibus Res nautica vel navigatio læditur. In delictis quæ à nautis committuntur, occurrit primo si quis contra Mandatum principis, vel legem datam à principe naviget; utpotè post tempus certum navigationi præstitutum. Secundò si quis Merces illicitas navi imponat. Tertiò si Navicularius qui Fiscales species deportandas suscepit, eas avertendo distrahat. Quartò si à quolibet nautarum Retamin navem impositarum Furtum fiat. Quintò si dolo vel culpâ nautarû merces impositæ percant vel deteriorescentur.

g L. 4. D. eod.
h. L. 3. D. eod.

i L. 1. C. de
littoribus & c.
custod.

k L. 4. D. Ne
quid in loc.
publico.
l L. 1. D. de
Fluminibus, l. ead.
D. 7.
m L. ead. §. 2.
l. 2. D. eod.
n L. 1. §. 15.
D. eod.

o L. 15. D. de
Publicanis.
p L. 11. D.
eod.
q L. 7. C. de
Navicularijs.
r L. 1. Furti
adversus nau-
tas.

/L. 36. de rei
vindicatione.
† L. 3. C. de
Naufrag.

u L. 2. §. 8. D.
si quis cautio-
nibus.

x L. 7. C. de
Navicular l.
36. D. de rei
vindicatione.

y L. 16. D. de
rei vindicatione.
l. 1. §. 2.

D. locati.

z L. 19. §. 1.
D. locati.

a L. 1. C. Ne
quid oneri
publico.

b L. 29. §. 4.
D. Ad legem
Aquilam.

a L. 2. C. de
Naufragijs.
b L. ead.

c L. 3. D. Ne
quid in lo.
pub.

terioventur. Vtpotè si quis tempore minùs opportuno naviget.[†] Opportunum autem tempus habebatur ex Calendis Aprilis in diem Calendarum Octobris. Vel^u si quis incidat in tempestatem, cum potuit non incidere, si opportuno tempore navigasset. Vel^x si quis rectâ Navigatione contemptâ littora devia sectatus sit. Item y si quis Navem hominibus minùs idoneis commiserit; ut si Magister navis sine gubernatore in Flumen navem immiserit. z Si navem minùs integram esse contingat. a aut si plus iusto oneretur. Sextò b si navis alteram contra se venientem obruerit, vel in alteram impacta damnum dedit. Et similia. Præter delicta nautarum cum aliis communia.

SECT. VI.

De Iudicio Maritimo & de Iudicio Nautico.

Iudicium Maritimum est in quo Causæ Maritimæ terminantur. Estque vel Nauticum, vel Negotiationis Maritima. Iudicium, Nauticum est in quo de Dubio Iuris vel Facti, in Causâ status vel Dominij Nautici; vel in Causâ Debiti vel Delicti circa Rem Nauticam controversatur.

VT rei Maritimæ Ius speciale, ita Iurisdictio propria constituitur; a Præfecti scilicet Maris, qui sublimissimam Præfecturam obtinet. b Sub quo etiam Provinciæ Iude cognoscendi potestatem habet. Atque hæc Iurisdictio ad Causas maritimas, vel quæ intra territorium maritimum contingunt, extenditur. Et ad Territorium Maritimum spectant, Mare, Littus Maris, Portus, & Flumina publica. Mare scilicet & c littus maris, in quibus Imperator

perator & populus Romanus imperium habet.^d Et litus maris definitur, quatenus maximus fluctus hybernus excurrit. Item *Portus publici sunt loca conclusa, quibus importantur Merces, & unde exportantur; in quibus etiam stationes conclusæ & munitæ, in quibus tunc naves stare possunt. Tertiò f Flumen Publicum est quod est navigabile: & Ripa ea putatur, quæ plenissimū Flumen continet, naturalem cursus sui rigorem tenens. Nam si quando Flumen vel Imbribus, vel Mari, vel quā aliā ratione ad tempus excrevit, Ripas non mutat. Denique in huiusmodi iudicio, ^a lenato velo, id est, maximè summarie proceditur. Et in Iudicio nautico cognoscitur de dubio status vel Dominii nautici, nec non debiti vel delicti circa Rem nauticam.

^d L. 112. de verb. signif.

^e L. 59 D. de verb. signif.

^f L. 1. D. de

Flumin. l. 2.

D. eod.

^g L. 1. §. 5. D.

eod.

^h L. 5. C. de Naufrag.

SECT. VII.

De Iudicio Status Nautici.

Iudicium status Nautici est in quo agitur de conditione alicujus Rem Nauticam exercentis, utpote An quis Navarchus vel Navicularius sit, necne; An quis exercitor, Magister, Gubernator, Nauta sit, necne.

DE Personarum nauticarum, licet raro, quandoque tamē discepratur: utpotē, ^a an navicularius is sit, qui in corpus naviculariorum non admittitur; vel An non navicularius esse definat, qui licet in corpore naviculariorum habeatur, navem tamen non habet. Et placuit quod naviculariorum rure uti non debeat. Item de Magistro navis quæsitum est; ^b An is Magister navis habendus sit, non quem exercitor præposuit, sed quem Magister ab exercitore præpositus; atque Magistrum habendum respondit Iulianus, ignorante exercitore; item si scit & passus est

^a L. 5. §. 6. D. de lute im-munitat.

^b L. 1. §. 5. D. de exercitoria Ag.

b

cum

eum in navi Magisterio fungi, exercitorem praposuisse videri. Sed quid si exercitor sic Magistrum praposuit, ne Alium ei liceret praponere: ut si nominatim prohibuit, ne Titio Magistro utatur? Et placuit hoc etiam in Casu eo usque producendam utilitatem navigantium, ut pro Magistro habeatur.

SECT. VIII.

De Iudicio Dominiij Nautici.

Iudicium Dominiij Nautici est in quo agitur de Proprietate vel usufructu rei alicuius ad Navigationem pertinentis, item cum ea qua extant in Naufragio, vindicantur.

a L. 16. D. de
acquirend.
Dominio.

b L. 64. D. de
Rei vindicatio-
ne.

c L. vet. D. de
Fundo instru-
cto. l. 44. D. de
Eriotionibus.

DE Dominio rerum ad Navigationem pertinentium queri contingit, Vtpote cum dubitatur de Dominio navis ex Alienâ Materiâ constructâ. Et placuit Paulo, si quis Navem ex Alienis Tabulis fecit, ejus esse navem qui fecit; quia Cupressus non manet, sicuti nec lana Vestimento facta, sed Cupressum aut laneum corpus fit. Vnde etiam cum dubitaretur de navi Alienâ materiâ Refectâ, respondit Minutius, etiamsi quis navem Alienâ materiâ Refecisset, nihilominus ejusdem navem manere. Quod si quis super Carinâ Alterius Tabulis suis navem contruxerit navis ejusdem non erit; Quia, uti respondit Iulianus, Proprietas totius navis Carinæ causam sequitur. Item quaesitum est, utrum donatâ nave, Scapha præstanda sit? Ad quam quaestionem respondit Paulus, Scapham navis non præstandam; quia scapha navis instrumentum navis non est, Etenim mediocritate, non genere, ab eâ differt: Instrumentum autem cujusque rei necesse est Alterius generis esse atque ea cujus est. Tertiò quaesitum

quæsitum est, ^a Quid statuendum, si Ratis vi Fluminis in Agrum Alterius delata sit; Et placuit ita restituendam esse, si & de Præterito & de futuro damno cautio Domino interponatur. Item placuit in Petitorio Iudicio condemnandum esse, qui navein à se petitam adverso tempore navigatum misit, si ea naufragio perijt. Vltteriùs definitum est quod ^e cum Dominus navis agit de nave recuperandâ ab eo qui possidet, si navis à malæ fidei possessore petita sit, etiam fructus æstimandi sint; quod si ex iustâ causâ detenta sit, ante Restitutionem satisfactio fieri debet. Deinde de usufructu navis quæsitum est, Quid ususfructus appellatione contineatur? Et ^f responsum est, Navis usufructu legato, navigatum mittendam esse, licet naufragij periculum imminet, quia navis ad hoc paratur ut Naviget. Item quæritur, An si navis dissoluta sit, concessio prior usufructus evanescat? Et ^g placuit, si per Partes Refecta sit navis, usufructum non interire; quia ^h Navis si adeo sæpè refecta sit, ut nulla Tabula eadem remaneat, quæ non sit nova, eadem navis existimanda est. ⁱ Si autem dissoluta sit, licet iisdem tabulis, nullâ præterea adiectâ restaurata, usufructum extinctum esse. Quod verum, ^k si eâ mente dissoluta sit, ut in alios usus ejus tabulæ converterentur, deinde mutato consilio reficiatur; quia Perempta prior navis & hæc alia dicenda est. Quod si reficiendæ navis causâ omnes tabulæ refixæ sunt, nondum intercidisse navis videtur, & iisdem tabulis compositis eadem navis rursus esse incipit. Deniq; ad iudicium naufragij quod attinet, constitutum est quod ^l si quis Navicularius naufragium sustinuit, Præsidem provincie, in quâ res agitur, adire festinet, ac apud eum Testibus eventum probet, Relatioque etiam ad sublimissimam Præfecturam referatur, ita ut infra anni spatium veritate revelatâ competens dispositio procedat. Quod si per negligentiam præfinitum Anni spatium claudatur, seras appellationes post annum admitti non placuit. Item quod ^m quoties obruta vel submersa est navis, examen competentis Iudicis adhibeatur,

d L. 8. D. de Incendio l. 5. §. 5. D. Ad exhibendum.

e L. 62. D. de rei vindicatione.

f L. 12. D. de usufructu.

g L. 10. §. 7. D. Quibus modis usufructus amittatur.

h L. 76. D. de Iudicijs.

i L. 10. §. 7. eod.

k L. 83. §. 3. D. de verb. obligati.

l L. 12. C. de Naufragijs.

m L. 3. C. eod.

n L. 9. D. ad
L. Rhodiam.

beatur, & duorum vel trium quaestione habitâ, ceteri ab huiusmodi nexu liberentur: & quod quaesitor circa Magistros navium, quibus est scientia plenior, immoretur, qui si fatali sorte defuerint, in alios inquisitio transferatur: Et si universos violentia tempestatis obruerit, à liberis nautarum vel magistrorum super eorum interitu quatur; & quod cum à remoto loco querela procedat, ad Iudicem & legem loci remittenda sit. Ita ^a deprecationi Eudæmonis Nicomediensis ad Antoninum Imperatorem, scil. Domine Imper. Antonine naufragium facientes direpti sumus à Publicanis Cyclades Insulas habitantibus; respondit Imperator: Ego quidem Mundi Dominus, Lex autem Maris: Lege id Rhodiâ, quæ de rebus Nauticis præscripta est, Iudicetur, quatenus nulli nostrarum legum adversatur.

SECT. I X.

De Iudicio debiti circa rem Nauticam.

Iudicium debiti, circa rem Nauticam est in quo agitur de Immunitatibus Naviculariorum, Mercedibus Navium, & Nautarum, Item de Operâ Nauticis & aliis ex Conventionem præstandis.

a L. 5. §. 7. D.
de immunit.

b L. ead. §. 7.

c L. ead. §. 8.
& 9.

DE Immunitatibus Naviculariis indultis etiam in iudicio quaeri contingit: utpotè ^a An is, qui antequam in Collegium Naviculariorum assumeretur, ad munus municipale vocatus est, subire teneatur? Et responsum est quod ad subeundum compelli possit. Item, ^b An is qui postquam in corpus naviculariorum alleclus est, decurionatum agnovit, publica munera subire compellendus sit. Et placuit compellendum esse. Item, ^c An immunitatem habeant, qui ad evitanda munera Naviculariis associati sunt? de quo responsum est, quod, quoties de

de aliquo Naviculario quaeritur, illud excutiendum, An effugiendorum munerum causa navicularii imaginem induat? Et statutum est, quod locupletes qui modica pecunia comparatis navibus muneribus publicis se subtrahere tentant, muneribus tenebuntur. Deinde quaeri etiam contingit in iudicio, de Mercede pro Navi debita, utpote, An praestanda sit, cum Navigatio fuerit impedita? Ita quidam Navem conduxit ut de Provincia Cyrenensi Aquileiam navigaret, Frumenti modis octo millibus impositis certa mercede: sed evenit ut navis in ipsa provincia novem mensibus detineretur, & onus impositum commissio tolleretur: unde quaesitum est, An mercedes quas convenit a conductore secundum legem exigere possit? Et responsum est, secundum ea quae proponerentur, Posse. Item quaeri contingit de Naulo, vel mercede pro Personis vel Rebus vehendis. Ut cum aliquis mulierem in Navi vehendam conduxisset, e qua in navi infans natus est, & pro infante aliquid peteretur, probatum est, pro Infante nihil deberi, cum neque vectura ejus magna sit, neque is omnibus utatur, quae ad navigantium usum parentur. Item quaesitum est, cum aliquis Mancipia vehenda conduxisset, an pro eo Mancipio quod in navi mortuum est, vectura deberetur? Atque aliis visum est non deberi: Aliis placuit, inspiciendum esse quid actum sit; utrum pro his qui impositi, an pro his qui deportati essent, merces statueretur? Et si hoc apparere non posset, satis esse pro nauta si probaverit impositum esse Mancipium. sed & de nautarum salariis quaeritur; utpote an impeditus praestare operam, petere possit? Et placuit de jure, qui operas suas locavit, totius temporis mercedem accipere debere, si per eum non stare quod minus operas praestaret. Atque huiusmodi sunt dubia, quae de iis quae Nautis debentur, in iudicium deducuntur.

Sed & in iudicio agitur de iis quae a nautis praestanda sunt, utpote, de operis nauticis, ad quas pro suscepti muneris ratione obligantur. Ut potest 1º cum agitur contra

d L. 61. D.
Locati.

d L. 7. D. cod.

e L. 8. D. ad
legem Rhodiam.

f L. 38. D. locati l. 1. §. 7.
D. de exercitioria.

g L. 10. D. ad
L. Rhodiani.

b L. 16. D.
locati.

i L. 3. D. de
Nautæ cau-
pones.

k L. 1. §. 2. D.
cod.

l L. 7. §. 5. D.
cod.

m L. 6. D. cod.

n L. 1. §. 6. &
L. 4. D. cod.

o L. 7. D. cod.

p L. 7. D. cod.

q L. 1. §. 81.
r L. 7.

nautam quod navigationem non implevit. Quia & si merces quæ destinatae sunt non portentur, habent negotiatores cum nautâ ex locato conducto Actionem. Aliud verò juris erit, si nauta publicè retentus navigare prohibitus fuerit; vel si ea conditione quis conduxit ut certam pœnam præstaret, nisi ante constitutum diem merces eo loci exposuisset, in quem devehendas suscepit. Idem si probatum fuerit, nautam Morbo impeditum navigare non potuisse. Idem si navis ejus vitium fecerit sine dolo malo aut culpâ ejus. Pecuniâ tamen quam pro investis accepit restituere tenetur. Ita ^h cum nave amissâ à quodam vectura, quam pro mutuo, id est, præ manu acceperat, repeteretur, rescriptum est ab Antonino Augusto, ne mireris cum qui mutuavit repetere, cum nauta munere vehendi functus non sit. Secundo agitur contra nautam ob non præstitam ratione muneris operam quam suscepit, si rem receptam in navem non restituat. Et ⁱ ex Edicto Prætoris ex quo actio profisciscitur, in duplum competit. Quod ideo introductum est, ut innotesceret Prætorum curam agere reprimendæ improbitatis, hoc genus hominum, ut qui recepit omnino teneatur, etiamsi sine culpâ ejus res periit, vel damnum datum sit, non si quid fatali damno contingat. Vnde si quid naufragio, aut per vim Piratarum periit, non est iniquum exceptionem dari. Et ^k hac actione tenetur qui navem exercet; & ^l si plures exerceant, unusquisque pro parte conveniri potest. Et ^m actio competit, etiamsi gratis quis navigaverit, si damnum injuriâ passus fuerit. Etiam ⁿ in rebus quæ mercibus accedunt, veluti vestimentis quibus vectores in navi utuntur, & in iis quæ ad quotidianum usum habent. Quod ^o si quid nautæ inter se damni dederint, hoc ad exercitorem non pertinet, nisi sit idem nauta & mercator. Alias ^p exercitor omnium Nautarum suorum factum præstare debet. Nec immerito, cum eos suo periculo adhibeat: Sed & ^q Vectorum, pro iis quæ in navem illata sunt: cæterum, ^r si extrâ navem damnum datum sit, licet à nautis,

tis, exercitor non præstabit; nisi res semel receptæ sint. Quo in casu, etiam si in Navem receptæ non sint, vel in littore perierint, earum periculum ad eum pertinebit. Quod si prædixerit, ut unusquisque, vectorum res suas servet, neque damnum se præstiturum, & vectores prædictioni consenserint, non convenitur. Tertio ultra ea ad quæ ratione muneris sive officii nautici tenetur, Nauta vel exercitor etiam ex contractu vel conventionem conveniri potest utpotè cum agitur ob extruendam, instruendam vel reficiendam navem; vel ab eo qui extruxit, instruxit, vel refecit; vel ab eo qui ad extruendam, instruendam, vel reficiendam Pecuniam credidit; qui id privilegium habet, quod aliis creditoribus præferatur. Ita Paulus, Qui in navem extruendam, vel instruendam credidit, Privilegium habet. Et * Martianus, quod qui navis fabricandæ, armandæ, vel instruendæ causâ quoquo modo credidit, habet privilegium post Fiscum. 7 Hujus enim pecunia salvam fecit totius pignoris causam. Quod potest etiam admitti, si in cibaria nautarum fuerit creditum, sine quibus navis salva pervenire non poterat. Et circa hæc, * quarit Osius, si Magister navis ad reficiendam navem mutuatus nummos in usum suum converterit, An in exercitorem detur actio? & ait, si hæc lege acceperit quasi in navem impenfurus, mox mutavit voluntatem, teneri exercitorem, imputaturum sibi, cur talem præposuerit: Quod si ab initio consilium cepit fraudandi creditoris, & hoc specialiter non expresserit, quod ad navis causam accepit, contra esse. Quod si in Pretiis rerum fefellit magister, exercitoris erit damnum, non creditoris. Et si ab alio mutuatus, liberavit eum qui in Navis refectionem credidit, mutuanti datur actio, quasi crediderit in Navem. In quâ etiam materiâ hujusmodi casus proponitur. Scilicet * Lucius Titius Stichum Magistrum navi præposuit: is pecuniam mutuatus cavuit se in refactionem navis eam accepisse; undè quæsitum est, Annon aliter Titius exercitoria teneatur, quam si creditor probaret

§ L. 3.

L. 7. D. eod

§ L. 26. D. de Privilegiis Creditorum.

x L. 34. D. eod.

y L. 5. & 6. D. qui portiores in pignore.

z L. 1. §. 9. D. de exercitoria

a L. 7. D. eod.

b L. 6. D. de
Nautico fœ-
nore,

barer pecuniam in refectiorem navis esse consumptam? Cui quæſito reſpondet Africanus, creditorem utiliter acturum, ſi cum pecunia crederetur, navis in eâ cauſâ fu- iſſet, ut reſci deberet: etenim ut non oportet creditorem ad hoc aſtringi, ut ipſe navis reſcienda curam ſuſcipiat, ita illud exigendum eſt, ut ſciat in hoc ſe credere cui rei magiſter quis ſit præpoſitus. Quod aliter fieri non poteſt, quàm ſi illud quoq; ſcierit, neceſſariam Reſectioni pecuniam eſſe. Quare etſi in eâ cauſâ fuerit Navis ut reſci deberet, multo tamen major pecunia credita fuerit, quàm ad eam rem eſſet neceſſaria, non debet in ſolidum adverſus dominum Navis actio dari. Illud etiam eſt aſti- mandum, an in eo loco pecunia credita ſit, in quo id, propter quod credebatur, comparari potuerit. Quid e- nim ſi ad velum emendum in ejuſmodi Inſulâ pecuniam quis crediderit, in quâ omnino velum comparari non poteſt: & in ſummâ aliquam diligentiam creditor in eâ præſtare debet. Item ex conventionem conveniri Nau- tam contingit, de nautico fœnore; ut pote ^b fœnerator pecuniam uſuris maritimis mutuam dando, quaſdam merces in navi pignori accepit. Ex quibus ſi non potuiſſet totum debitum exſolvi, aliarum mercium alijs navibus impoſi- tarum proprijsque fœneratoribus obligatarum ſi quid ſu- perfuſſet, Pignori accepit. Vnde quæſitum eſt nave Propriâ peremptâ, ex quâ totum ſolvi potuit, an id damnum amiſſâ nave intra præſtitutos dies ad creditorem pertine- at? Et reſponſum eſt aliàs Pignoris diminutionem ad de- bitoris damnum, non etiam ad creditoris pertinere; ſed cum trajeſſitia pecunia ita datur, ut non aliàs petitio ejus creditori competat, quàm ſi intra Præſtituta tempora navis ſalva pervenerit, conditione non exiſtente crediti obligationem defeciſſe videri; & ideo pignorum eorum, quæ non ſunt amiſſa, perſecutionem peremptam eſſe. Quia tum demum ad pignorum perſecutionem creditor admittendus eſt, cum conditio obligationis exitit, Sed & quæſitum eſt an ad evitandam ſolutionem pecuniæ traje- ſſitia,

tictæ, nave amissâ, sufficiat temporis prorogatio. Ita Callimachus mutuam pecuniam (nauticam accepit à Sticho servo Seii in provinciâ Suriâ civitate Beryto usq; Brentesium, idq; creditum esse, in omnes Navigii dies ducentes sub pignoribus & hypothecis, mercibus à Beruto comparatis & Brentesium perferendis, & quas Brentesio empturus esset, & per navem Beruto in vecturus, venitq; inter eos uti cum Callimachus Brentesium pervenisset, inde intra Idus Septembris quæ tunc proximè futuræ essent, aliis mercibus emptis & in navem missis, ipse in Suriam per navigium proficisceretur, aut si intra diem superscriptam non comparasset merces nec navigasset de eâ civitate, continuo redderet universam pecuniam quasi perfectò navigio, & prastaret sumptus omnes prosequentibus eam pecuniam, ut in urbem Romam deportarent, eaq; sic recto dari fieri roganti Sticho servo Lucii Titii promissit Callimachus: Et cum intra Idus superscriptas secundum conventionem mercibus in Navem impositis cum Erote confervo Stichi quasi in provinciam Suriam perventurus enavigavit. Vnde in dubium vocabatur, nave submersâ, cum secundum cautionem Callimachus merces perferendas in Navem immisisset, eo tempore quo jam pecuniam Brentesio reddere Romæ perferendam deberet, an nihil profit Erotis consensus, qui cum eo missus erat, cuiq; nihil amplius de pecuniâ superscriptâ post diem conventionis permissum vel mandatum erat, quàm ut eam receptam Romam perferret, & nihilominus Actione ex stipulata Callimachus de pecuniâ domino Stichi teneretur. Et respondit Scævola, secundum ea quæ proponerentur, Stichum teneri. Item quaesitum est an Fcenoris Nautici præstatio evitanda sit, cum navigatio impedita est, culpâ nautæ debitoris? Ita Imperatores^d ei qui proposuit se Nauticum Fenus eâ conditione dedisse, ut fenebris pecunia solveretur, postquam Navis in Salominarum portû deferretur, perq; vitium debitoris illicitis comparatis mercibus navis à fisco

6 L. 122. §. 1.
D. de Verb.
obl.

4 L. 3. C. de
Nautico fa-
nore.

e L. 1. D. de
Exercitor, a-
ction.

f L. ead. § 7.

g L. ead. §. 3.

occuparetur, rescipserunt, amissarum mercium detri-
mentum, quod non ex marinae tempestatis discrimine,
sed ex præcipiti debitoris audacia contingebat, creditori
ascribi, publici juris rationem non permittere, denique ad
Iudicium debiti à nautis præstandi quod attinet, genera-
liter domini & exercitores Navium ex facto Magistri
conveniri possunt. Nam cum Magistris propter navigan-
di necessitatem contrahendum sit, æquum visum est cum
teneri, qui Magistrum navi præposuit. Non autem ex
omni causa exercitor obligatur, sed ejus rei nomine cui
Magister præpositus est; utpotè si ad onus vehendum lo-
catum sit, aut aliquas res utiles naviganti emerit; vel si
quid reficiendæ navis causâ impensum sit, vel si quid nau-
tæ operarum nomine petant. Sed & si Magister pecuni-
am ad usum ejus rei in quam præpositus est, fuerit mutua-
tus, veluti ad armandam instruendamve navem, vel nau-
tas exhibendos, exercitorem obligat: sed modum egres-
sus non obligat, cum præpositio det certam legem con-
trahentibus. Quod si cum quolibet nautarum fuerit con-
tractum, exercitor conveniendus non est; quanquam ex
delicto cujuscvis eorum, qui navis navigandæ causâ in na-
vi sunt tenetur. Quia alia est contrahendi, alia delin-
quendi causâ. Siquidem qui Magistrum præponit, con-
trahi cum eo permittit, qui nautas adhibet, non contra-
hi cum iis permittit, sed hos dolo & culpa carere curare
debet.

SECT. X.

De Iudicio delicti circa rem Nauticam.

*Iudicium delicti circa rem nauticam, est in quo agitur ad
Panam Delicto vel contra rem Nauticam, vel à Nau-
tis commissio irrogandam.*

Delictis

Delictis circa rem nauticam commissis Iudicia etiam Penalia constituta sunt: & primo in odium Piratarum præter alias penas statutum est^a ut eorum navigia cuivis diripere liceat. 2° ^b Iis qui barbaris conscindæ navis peritiam tradunt, capitale supplicium decernitur. 3° Iis qui ex naufragio lucrum capiunt, c^c olim quadrupli pena constituta est; deinde ^d transgressores Bonorum publicatione mulctantur. Et si res exegerit, eorum audacia juxta mandatum Imperatoris aliis modis compescitur. Ita^e Antoninus de his qui prædam ex Rapinâ diripuissent, consultus, rescripsit, explorandum, utrum peritura collegerint, an quæ servari possent flagitiose invaserint. Et si gravior præda vi appetita sit, liberos sustibus casos in triennium relegandos, sordidiores in opus publicum dandos, quod si non magnæ pecuniæ rei fuerint, liberos sustibus, servos flagellis casos dimittendos. Sed & refertur ^f senatus-consultum Claudianis temporibus factum, ut si quis ex naufragio Clavos, vel unum ex his abstulerit, omnium rerum nomine teneretur. Item alio senatus-consulto cautum est, eos quorum fraude aut consilio naufragi suppressi per vim fuissent, ne navi vel ibi periclitantibus opituleretur, penis legis corneliæ, quæ de ficiariis lata est, afficiendos esse. 4° ^g Iis qui à Nautis aliquid injustè extorquent, decem librarum auri multa proponitur: ^h alias sancitum est ut qui in hujusmodi rapinis deprehensi fuerint, penâ Quadrupli teneantur. 5° Ad coercendum navigationis impedimenta, vel ea ex quibus navigandi conditio deterior sit, Interdicta, ⁱ Ne quid in loco publico, ^k de Fluminibus; & ^l Ne quid in flumine Ripave ejus fiat, competunt. E quibus aliud ^m Interdictum est prohibitorium, quod datur adversus eum, qui in Publico aliquid molitur, in hoc ut caveat non fieri: Aliud est ⁿ Restitutorium, ut quod factum sit quo statio itervè Navigio deterior fiat, restituarur. Ita^o adversus eum qui molem in mare projecit, interdictum utile competit, ei, cui fortè hæc res nocitura est. Sin au-

^a Auth. Navigia C. de Furtis.

^b L. 25. C. de Furtis.

^c L. 1. D. de Incendio.

^d Auth. ead. C. de fortis.
 ^e L. 4 D de Incendio.

^f L. 2. § 8. D. eod.

^g L. 1. C. de naviculariis.
 ^h L. 5. C. eod.

ⁱ D. L. 48. t. 8.
 ^k D. L. 43. T. 11.

^l D. L. 48. t. 12.

^m L. 2. D. ne quid in loc. pub.

ⁿ L. 1. de Flumin.

^o L. 2. § 8. D. ne quid in loc.

p L. 15. D. de
publicani.

q L. 11. §. 2.
D. cod.

r L. 7. C. de
navicular.

s L. 1. Furti
adversus
nautas.
t L. ead.

u L. ead.

x L. ead. in
fin.

y Hortom. v.
Oneris averfi.
& Gothofred.

tem nemo damnum sentit, tuendus est qui molem in ma-
rejecit. Atq; hujusmodi sunt Iudicia & Pænæ quæ ad re-
primendum delicta contra navigationem comparantur.
Deinde ad coercendum etiam delicta Nautarum, iudicia
& Pænæ instituuntur. Ita 1° Ei qui contra mandatum
Principis navigat, pænâ legis, vel pro Arbitrio Principis
præstituta est. In quali casu quæsitum est, p Cum Cæ-
sar Insulæ Cretæ Cotorias locaret, legem ita dixit, ut ne-
quis præter redemptorem, post Idus Martias, cotem ex
Insula eximeret. Cujusdam verò Navis onusta cotibus ex
portu Cretæ ante Idus Martias profecta, vento in por-
tum relata est, & deinde iterum post Idus Martias profec-
ta est. Unde quæsitum est num contra legem post Idus
Martias Cotes ex insula Creta exiisse viderentur. Et re-
sponsum est, cum qui ante Idus Martias profectus, ex por-
tu esset, & tempestate in Insulam relatus, si inde exiisset,
non videri contra legem fecisse, quod jam initio cum
Navis ex portu profecta esset, cotes evectæ viderentur.
2° Si res illicitæ in navem positæ sunt, navis Fisco vindicatur.
Quod tamen in iudicio distinctionem admittit.
Quia si dominus Navis aliquid illicitè in navem, ipse vel
vectores imposuerint, Navis quoq; Fisco vindicatur;
quod si absente dominio, id à Magistro, vel gubernatore,
aut Proreta, nautavè aliquo factum est, ipsi quidem capi-
te puniuntur commissis mercibus, Navis autem domi-
no restituitur. 3° Si Navicularius Fiscales species a-
vertendo distraxerit, capitali pænâ plectendus est. 4° In
eos qui Naves exercent, si quid à quoquo eorum quos ibi
habebunt, factum sit, iudicium datur: sive Furtum ope,
consilio Exereitoris factum sit, sive eorum alicujus qui in
Navi navigandi causa esset; id est, Nautarum, & est in du-
plum actio. Et est in potestate ejus cui res subrepta est,
utrum velit cum exercitore, honorario jure, an cum Fu-
re Iure Civili experiri. Atq; hæc obtinent in factis Nau-
tarum. Vectorum vero in navi factum non præstat.
Atq; huic Actioni affinis est Actio Oneris Averfi, quod
in

in duplum intenditur contra Nautam, cujus in Nave Onus subreptum, interversum, vel alteri quam cui oportuit, traditum. Vnde quaesitum est, ^a cum in Navem Saufei plures frumentum confudissent, Saufcius uni ex his frumentum reddidit de communi, & deinde navis perit; Annon ceteri pro sua parte frumenti cum nauta agere possunt? Et responsum est, rerum locatarum duo esse genera: Aut ut idem reddatur, sicut cum vestimenta fulloni curanda locantur. Aut ut aliud ejusdem generis reddatur; ut cum argentum fabro datur ut vasa fiant, & ex superiore causa Rem domini manere; ex posteriore, in creditum iri, Atque idem juris esse in deposito. Nam si quis pecuniam numeratam ita deposuit, ut neque elutam neque obsignatam traderet, sed adnumeraret, nihil aliud eum debere apud quem deposita est, nisi tantundem pecuniae solvere. Secundum quae videri triticum factum Saufei, & recte datum. Quod si separatim tabulis, aut heronibus, sive saccis, aut in alia cupa elusum uniuscujusque triticum fuisset, ita ut internosci posset, quid cujusque esset, non potuisse Saufcium permutationem facere, sed tunc posse eum cujus triticum fuit vindicare, & ideo non tenere Actionem oneris aversi. Et cum ita datum esset, ut in simili re solvi posset, conductorem culpam duntaxat debere, neque omnimodo culpam esse, quod uni ex frumento suum reddiderit; quoniam Alicui primum eum reddere necesse fuit, tamen si faceret conditionem ejus meliorem, quam ceterorum. 5° Si res alicujus culpa Nauta perit, vel deterior facta sit, Actione ^a Locati conveniri potest, ex qua ad damnum & interesse teneatur. Vnde quaesitum est, ^b cum Navicularius Onus Minturnas vehendum conduxisset, & ea Navis Flumen Minturnense subire non posset, unde in aliam navem merces transtulit, eaque navis in ostio fluminis periit; An teneatur primus Navicularius. Labeo respondit, si culpa careat, eum non teneri: Ceterum, si vel invito domino, vel quo non debuit tempore, aut si minus idonea navi imposuit,

^a L. 31. D. locati.

^a L. 43. D. locati.

^b L. 13. D. Locati.

c L. ead. § 2.

d L. 10. D. de
leg. Rhodia.f L. 29. § 4.
D. ad L. A-
quiliam.

g L. ead. § 2.

tunc ex locato agendum. Ita^o si Magister Navis sine Gu-
bernatore Navem in flumen immisit, & tempestate orrâ
temperare non potuerit, & Navem perdidit, vectores
habebunt adversus eum ex locato Actionem. Item^d si eâ
conditione Navem quis conduxit, ut in eâ merces ipsius
portarentur, easq; merces nauta nullâ necessitate cogen-
te in navem deteriore in transulit, in qua merces perie-
runt, habet ex locato Actionem. Paulus verò contrari-
um affirmat, si modò ea navigatione utraq; navis periit,
cùm id sine dolo & culpa nautarum factum esset. Ita^e
cum quis columnam transportandam conduxit, si ea,
dum tollitur aut portatur, aut reponitur, fracta sit, nauta
id periculum præstat, si qua ipsius, eorumvè quorum o-
pera ateretur, culpâ occiderit. Culpa autem abest, si om-
nia facta sint, quæ diligentissimus quisq; observaturus fu-
isset. 6° f Deniq; si navis alteram contra se venientem
obruerit, vel quoquo modo læserit, Actio damni, injuriæ,
vel legis Aquiliæ competit. Sed si tanta vis Navi facta sit
quæ temperari non potuit, nulla in dominum danda est
Actio. Sin autem culpâ Nautarum id factum est, actio
legis Aquiliæ sufficit. Ita & cùm navis alicujus in alienam
scapham impacta damnum dederit, quasitum est, quæ
actio competeret? Et ait Proculus, si in potestate Nauta-
rum fuit, ne id accideret, & culpâ eorum factum sit, lege
Aquilianâ cum Nantis agendum. Sed si Fune rupto, aut
cum à Nullo Navis regeretur, navis incurrisset, cum do-
mino non agendum esse. Item Labeo scribit, cùm vi
ventorum navis impulsâ esset in funes Anchorarum al-
terius, & Nautæ funes præcidissent, si nullo alio modo
nisi præcisus Funibus explicare se potuerint, nullam acti-
onem dandam. Idemq; Labeo & Proculus circa Retia
Piscatorum, in quæ navis inciderat, æstimârunt, planè si
culpa Nautarum id factum esset, lege Aquilianâ agendum
esse.

PARS SECV NDA.

SECT. I.

De Iure Negotiationis maritimæ.

Ius negotiationis maritima est quod negotiationem maritimam tuetur: Mercaturam scilicet, quod per mare, & Quæstum Piscatorum, qui in mari exercetur.

PRæter rem nauticam sive navigationem, Ius maritimum negotiationem etiam maritimam respicit, cuiusmodi primum est commercium quod per mare cum externis exercetur, & quæ occasione ejusmodi commercij admittuntur. Deinde quæstus piscatorius, qui ex capturâ piscium in mari, vel flumine, ad mare pertinente, obvenire solet. Et hujusmodi negotiationes, cum maxime ad commodum publicum conducunt, nec sine magno privatorum periculo obeantur, merito specialiter etiam jure muniri placuit: quod ad statum & Dominium negotiationum, nec non ad Debitum, & delictum circa negotiationem maritimam extenditur.

a L. 2. D.
Mundedinis.

SECT. II.

De statu Negotiatorum.

Statu negotiatorum, est conditio eorum, qui negotiationi maritima præsumt, ut sub Principe, præses Provincia, Comes Commerciorum, & qui negotiationem maritimam exercent, ut Mercatores, & Piscatores.

Ad

b L. 6. D. de
offic. præf. l. 1.
§. 18. D. de
exercitor.
c L. 1. C. de
Annonis &
Capital.
d L. 3. & 5. D.
de institutiõ.
e L. 65. D. de
legat. 3.
f L. 2. D. de
Nundinis.
g L. 65. D. de
legatis.

AD statum negotiatorum quod attinet, alij sunt personæ publicæ, qui sub imperatore constituti negotiationi maritimæ cum authoritate prospiciunt. ut ^b Præfides Provinciarum, & ^c Comites commerciorum: alij personæ privatz ut mercatores qui mercaturam maritimam profitentur, vel qui per mare transvehendis mercibus operam impendunt, idque cum propriâ industriâ, cum auxilio ^d Institutorum, qui ejusmodi negotiationi præponuntur, & ^e servorum negotiatorum qui ad emendum vel vendendum adhibentur. Item ^f Piscatores, qui ex piscatura lucrum captant, sub quibus etiam alij sunt, qui ^g piscationibus præficiuntur, alij quorum operâ & peritiâ in piscatione utuntur.

SECT. III.

De Dominio Negotiatorum.

Dominium negotiatorum, est jus quod Negotiatores habent in rebus quæ ad negotiandis commoditatem pertinent, ut mercatorum in mercibus, pecuniis, & similibus; Piscatorum, in prædiis maritimis, & locis piscationi opportunis, navigiis, & instrumentis piscatoriis; quorum alia ut naufragio subiecta, ita si post naufragium extent, in Dominio manent.

a L. 1. D. de
rerum perinu-
tat.
b L. 66. D. de
verb. signif.
l. 9. de condi-
tione triti.
c L. 178. 222.
D. de verb. sig.
d L. 19. & l.
30. D. de leg.
1.

AD Dominium mercatorum pertinent merces, & pecuniæ, quæ mari deferuntur. Et ^a generaliter quæcunque res in emptionem deducitur merx appellatur; ^b specialiter vero mercis appellatio, ad res mobiles tantum pertinet. Species insigniores à Jure consulto in lege 16. D. de ^b Publicanis & vectigalibus, recēsentur, sed & ^c Pecuniæ appellatz in genere ad ea omnia refertur quæ in patrimonio consistunt, cum ^d vero in angustum re-
fertur,

tertur pecuniæ nomen, ea tantum continentur quæ pondere, numero, vel mensurâ constant; propriissimè vero sumitur pro nummis vel pecuniâ signatâ. Deinde ad piscandi commoditatem pertinent ^e Prædia maritima, sive oræ maritimæ. De quibus à Leone Imperatore sancitum est, ^f ut unusquisque oras suas inconcusso jure possideat, earumque Dominus sit, nec minùs juris in aliis locis piscationi opportunis, quandoque competat, utpote in lactu, qui est privati Domini; ^h in fluminis publici diverticulo, quo quis pluribus annis solus piscatus est. Sed ⁱ & in mari cujus proprium jus ad aliquem pertinet. Eiusdem conditionis sunt ^k Remoræ piscatoriz, ^l *laxæ*, sive loca in mari in quibus retia confixis palis extenduntur. Preterea ad ad Piscatores pertinent ^m navigia Piscatoria, quæ & navicellæ dicuntur, & retia ut ⁿ *everriculum* quod græcè *γάρυ* dicitur.

Res negotiatorum hujusmodi modis, etiam juris gentium, & civilis acquiruntur & amittuntur: præterquam quod earum pleræque non solum naufragio, sed etiam ^a jactus periculo qui quandoque in tempestate levandæ navis causâ fieri solet, sint subjectæ; E quibus etiam, si quid evadat, ad Dominum pertinebit. Ita enim Imperator Fredericus statuit, ^o quod non solum navigia quocunque locorum pervenerint, si quo casu contingente rupta fuerint, sed etiam navigantium bona illis integra referrentur, ad quos spectabant, antequam hujusmodi periculum incurrissent, sublatâ penitus omnium locorum consuetudine, quæ huic sanctioni adversatur. Vnde si cum Depressa navis aut dejecta esset, quod quisq; ex eâ suum servasset, servare potuit, tanquam ex incendio. Et ^q res jacta Domini manet, nec fit apprehendentis, quia ^r pro derelicto non habetur.

^e L. 17. D. de instru. vel instrument. legatu.

^f Novel. 57.

^g L. 11. in fin.

^h D. de injurijs.

ⁱ L. 7. D. de diversis temporal. prescrip.

^j L. 14. D. de injurijs.

^k Novel.

Leon. 104.

^l L. 2. D. de Captivi.

^m L. 13. §. 7. D. de injurijs.

ⁿ L. 1. & seq. D. ad l. Rhod.

^o Auth. Navigia. C. de Furtis.

^p L. 17. D. ad l. Rhod.

^q L. 3. D. cod.

^r L. 8. D. cod.

Institur. de rei divif. §. 4. §. 1.

9. §. 8. D. de acquir. rei Dominio.

SECT. IV.

De Debito circa Negotiationem.

Debitum circa Negotiationem maritimam, est quod Negotiatoribus debetur; utpote immunitates à Iure indulta: & quæ ex conventionibus sunt præstanda; veluti ratione societas, pars damni, ratione suscepti periculi damnum integrum; & similia: & quod Negotiatores præstare debent, ut vectigalia Portus; pecunia cuius quis se debitorem per literas cambij constituit, Contributiones occasione factis, mercedes ob merces servatas, & similia. Item in quaestu Piscatorio quod ex communione, & quod ex emptione lactis retis debetur.

VT Naviculariis, ita & negotiatoribus quibusdam, Immunitates publicæ conceduntur: ita ^a negotiatores qui annonam urbis ad iuvant, ut & mercatores olearii, qui magnam partem patrimonii ei rei contulerunt, à muneribus publicis immunitatem consequuntur. Ex contrariis etiam privatis, itis, prout aliis, debita constituuntur. Vnde ^b qui ex sociis ad merces emendas profectus est, eos sumptus societati imputabit, qui in eam impensis sunt. Et ^c si quod damnum contigerit, commune esse debet, & alter sociorum partem dimidiam agnoscere tenetur. Sed & ^d si quis pro pretio convento alienæ rei periculum in se suscipiat, quod Assurationis sponso vulgò dicitur, pactionem valere, Pomponius ait, unde integrum periculum præstare debet. Atq; huiusmodi sunt quæ negotiatoribus debentur. negotiatores vero præstare debent, imprimis ^e vectigalia portus, quæ pro invehendis evchendis vel mercibus solvi consueverunt; quæ ab omnibus, qui negotiationis seu transferendarum mercium iura habent, equa ratione

^a L. 5. D. de Iure Immunitat. l. 5. D. de muneribus.
^b L. 52. §. 15. D. de pro socio.

^c L. ead. §. 4.

^d L. 7. §. 15. de pactis, l. 39. D. mandati.

^e L. 17. D. de verb. signif. f. L. 6. & 7. D. de vectigal.

ratione dependi debent. § Pro his vero rebus quæ provin-
ciales, ad usum proprium, vel ad fiscum inferunt, nulli in
vectigal exigendum est. § Nec pro rebus quas in usus pro-
prios sibi advehendas Praefides mandant; quod si quid
amplius quam mandatum est transferatur, id munificum,
id est muneribus obnoxium erit. Secundo, negotiatores,
quasi ex speciali Debito, tenentur ad solutionem pecu-
nia, cuius se Debitores per literas i Cambii, ut vulgo di-
cuntur, constituerunt. Nam * si negotiator in uno loco
pecuniam recepit, & in alio solvere in se suscepit, presta-
re debet. Tertius, negotiatores ad contributionem iactus
causâ specialiter obligantur, namque † si levanda navis
causâ, iactus mercium factus est cavetur lege Rhodiâ, ut
omnium contributione sarcatur, quod pro omnibus da-
tum est, cum = Aequissimum sit commune detrimentum
fieri eorum, qui propter amissas res aliorum consequuti
sunt, ut merces suas salvâs habeant, unde = cum in eadem
nave, complures mercatores varia mercium generum coe-
gissent, & tempestate gravi necessario iactus facta esset,
placuit, omnes quorum interfuit iacturam fieri, conferre
oportere, quia id tributum observatis res deberent, itaq;
Dominum etiam navis pro portione obligatum esse, cor-
porum vero liberorum astimationem nullam fieri posse,
sed vestimentorum culusque & anulorum astimationem
fieri oportere, & omnium aliorum, nisi si qui consumendi
causâ imposita forent; quo in numero essent cibaria, eo
magis, quod si ea defecerint, in navigationem quod quisque
haberet, conferret. ° Amissa vero navis damnum collatio-
nis consortio non sancitur per eos qui merces suas naufragio
liberaverunt, nam huius legis aequitatem tunc admitti
placuit, cum iactus remedio ceteris in communi pericu-
lo salvâ navi consultum est. Sed nec, P si conservatis
mercibus, deterior facta sit navis, aut si quid exarmave-
rit, facienda est collatio, quia dissimilis earum rerum cau-
sa sit, quæ navis gratiâ parentur, & earum pro quibus ali-
quis mercedem accepit. Nam si faber incudem, aut mal-

d 1

leum

g L. 5. C. cod.

b l. 4. D. de
publicanis.i Alciat. l. 1.
Parag. c. 45.
† De constitu-
tâ pecunia l.
5. & 26.
i L. 1. D. de 1.
Rhod.m L. 3. D. eo-
dem,
n L. ead. §. 2.

o L. 7. D. eod.

p L. 2. §. 1. D.
cod.

q L. 2. §. 4. D.
cod.

leum frerit, non imputatur ei, qui locavit opus; sed si voluntate vectorum, vel propter metum, id detrimentum factum sit, hoc ipsum sarciri oportet. ¶ In contributione vero, portio, pro æstimatione rerum quæ salvæ sunt, & quæ amissæ sunt, præstari solet, nec ad rem pertinet, si hæc quæ amissæ sunt, pluris vñire poterant, quoniam detrimenti, non lucri sit præstatio. Sed in his rebus, quarum nomine conferendum est, æstimatio haberi debet, non quanti emptæ sunt, sed quanti vñire possunt.

¶ L. 43. §. 9.
D. de furtis.
/ L. 4. §. 1. D.
de leg. Rhod.

Denique negotiatores, ob res recuperatas Debitum præstare tenentur. Cujusmodi est ^{supra} ⁷⁶, (ut Vlpianus appellat.) Præmium scilicet, quod Inventori, ob rem restitutam datur, & merces, quæ ijs, quorum operâ & industriâ res conservatæ sunt, (veluti vrinatoribus, qui ex mari extraxerunt constituitur.

¶ Nov. Leon.
103.

Atq; hæc de Debitis circa negotiationem maritimam, quæ in mercibus comparandis & transvehendis exercetur; sed & ratione quæstus piscatorij, ex conventionem tacitâ & expressâ, aliqua sunt præstanda. Ita vi specialis constitutionis Imperatoris, inter eos qui remoras piscatorias conjunctas habent, societas quædam inducitur; in quâ statutum, ut si duarum marieimarum portionum, altera major, altera vero minor sit, ad constituendas remoras piscatorias conjunctio fiat, & utriusque portionis Domini ex æquo inter se lucrum dividant. Conventio expressa, est, cum de factu retis contrahitur. Nam & spei emptio est; & propter incertitudinem alea emi dicitur, Item cum quis piscatori erogatur in apparatus, aliquid dederit, ut si ceperit, reddat, quod periculi pretium est.

¶ L. 8. D. de
contrahend.
empt.
x L. 7. D. de
Harod, vendit.
y L. 5. C. de
Nautico fzn.

SECT.

SECT. V.

De Delicto circa Negotiationem.

Delictum circa negotiationem maritimam est, quo negotiatio læditur: ut si quis licitâ Negotiatione prohibeatur; si vestigalia indebita exigantur, & similia: & quod à Negotiatoribus admittitur: ut si merces illicitas transferant; si ultra loca determinata negotiationem exerceant; si vestigalia dolo subtrahant; si annonam publicam distrahant; si vitio suo aut dolo decoctores fiant: Item delictum, quod contra piscationem, vel à piscatoribus committitur.

IN Delictis, quæ circa negotiationem maritimam contingunt, primum consideranda sunt, quibus negotiatio læditur vel impeditur: ut si quis ^a licitâ negotiatione prohibeatur; præterquam si nobilis fuerit. Nam ^b nobiliores & patrimonio ditiores, mercimonium exercere prohibendi sunt; ut inter plebeios emendi vendendique facilius sit commercium. ^c Item si publicani, vel eorum familia à negotiatoribus aliquid vi ademerint; si ab ijs damnum injuriâ illatum vel furtum factum esse dicatur; si ^d à quovis ad extortas metu venditiones sine pretij numeratione compellantur. Et similia præter ea, quæ ad damnum negotiatorum, à nautis admittuntur. Idem à negotiatoribus delinquitur, primum ^e si quis negotiationem prohibitam exerceat, utpote ^f si merces illicitas ad hostes vel barbaros differat: cujusmodi sunt aurum, quod non solum barbaris inimicè est præbendum, sed etiam si apud eos inventum fuerit, subtili ingenio auferendum. Item ^g arma cujusunque generis: quippe statutum est, nequis loricas, scuta, arcus, sagittas, gladios, vel alterius cuiusunque generis arma hostibus audeat venundare:

d 3

&

a L. 6. §. 4. D.
de off. præsid.
b L. Nobilior.
C. de comer.
cijs.

c L. 1. D. de
Publican.

d L. 6. §. 1. dig.
de off. Præsid.

e L. ead.
f L. 1. C. de
litor. & itin.
custod.

g L. 2. C. de
commercij.
h L. 2. C. quæ
res ex por-
tari.

¶ L. 11. D. de
public.
l. cad. & l. 1.
C. quæ res ex-
portari.

m L. 4. C. de
commercijs.

n L. 3. C. quæ
res exportari.
o L. 8. & 14.
de Publican.
p L. 4. C. de
decurion.

q L. 13. D. de
inurijs.
r L. 29. §. 3. in
fin. D. ad l.
Aquil.

& ut nulla prorsus tela. nihil penitus ferri facti, vel infecti. ab aliquo iisdem distrahatur. Sed & ^k Cotem ferro subigendo necessariam hostibus vendere periculosum est. Item ^l frumentum & sales, & vinum, & oleum, & liquamina ad barbaricum transferre, ne gustus quidem causa aut usus commerciorum licet. Secundò, à negotiatoribus delinquitur, ^m si ultra loca præstituta negotiatio exerceatur. Nam mercatores tam imperio Romano, quam Persarum Regi subiectos, ultra ea loca, de quibus foederis tempore convenit, nundinas exerceere, minimè permissum, ne alieni regni, quod non oportet, scrutentur arcana. Tertiò, si annonam publicam distrahant, vel si frumentum reipub. usui comparatum, emanant, vel vendant. Quartò, à negotiatoribus ^o crimen fraudati vectigalis admittitur, cum merces apud curatores vectigalium non profitentur. Et denique ^p decoctores evadunt qui lapsi facultatibus dolo vel culpa non solvendo existunt. Atque huiusmodi, inter alia, sunt delicta, circa negotiationem maritimam mercatoriam. Contra quæsum piscatorum est delictum, ^q si quis alterum, ubi licitum est piscari, prohibuerit; si quis piscatorum retia ruperit, vel inciderit, & similia. Et ^r à piscatoribus delinquitur, si vel temporibus, vel modis prohibitis, piscationem exercere ausi fuerint.

SECT. VI.

De Iudicio Negotiationis maritimæ.

Iudicium Negotiationis maritimæ est, in quo de questione facti, vel iuris, circa negotiationem maritimam discipatur, utpote circa statum vel dominium negotiatorum: vel circa debitum vel delictum circa negotiationem.

Iudicij

Iudicii maritimi pars altera est, in qua de negotiatione maritimâ controvertitur. Quæ, ut jure speciali fundata est, ita Iudices proprios qui scilicet negotiationi præsumunt, fortitur. Ita Imperator ^a periniquam (inquit) & temerarium est, eos qui negotiationes exercere noscuntur, Iudicum ad quos eorum negotiationum cura pertinet Iurisdictionem declinare conari, unde ^b etiam statutum, negotiatoribus, nullam cuiuslibet militiæ nec dignitatis prærogativam in hac parte suppetere, sed sine aliqua fori præscriptione his Iudicibus tam in publicis, quam in privatis causis, obedire compellendos, ad quorum sollicitudinem negotiationis, quam exercent, gubernatio videtur respicere.

^a L. 7. C. de Iurisdic. omnium Iudicum

^b L. eadem.

SECT. VII.

De Iudicio Status Negotiatorum.

Judicium status Negotiatorum est, in quo quaritur utrum quis mercator, vel mercatoris institor sit, necne. Item utrum quis Piscator sit, an servus Piscatorum.

Quandoq; de statu negotiatorum disceptari contingit; utpotè ^a an mercator habendus is sit, qui unicum actum mercaturæ exercuit, & responsum est ex unico actu mercatorem non censeri nisi unicum actum præcederet professio, seu descriptio in albo, vel, ut vulgo, in matriculâ mercatorum. Item ^b an mercator habendus is sit, qui mercaturæ officium per se non exercet, sed institutorum operâ ac servorum utitur; & quibusdam placuit, si nullo modo ipse negotium tractet, verius esse, mercatorem non esse, sed si ipse aliquando rationes excutiat, emicque & vendit, mercatorem esse, non negandum. Item ^c an is, qui in albo mercatorum descriptus est, & mercaturæ

^a Dd, ad l. 1. § licet mercis. d. de tribut. act.
^b Alciat. ad l. mercis D. de verb. signif.
^c Bart. ad l. 3. § Quibusdam D. de jure immunitatum.
§ Pavonum instir. de rerum divis.

d L. 7. D. de
instr. act.

e L. 27. D. de
instr. & in-
strument. leg.

raz officium exercuit, sed nunc mercaturam exercere desitit, mercator dicendus sit? & quibusdam visum est, quod aut clarum est, quod mercaturæ officium deseruit, & dispositio quæ de mercatore loquitur, hunc non comprehendit, aut dubium est quia solitus est mercari, & tunc præsumitur durare, & animum non habuisse, nec habere, deferendi exercitium. Item de institore queritur^a an Pupillus, foemina, vel filia familias pro institore haberi possit? Et responsum est, quod parvi refert, quis sit institor, masculus, vel foemina, & quod Pupillus, filia familias, vel ancilla, negotiationi præponi possit. Sed & de Piscatorum conditione, ex iisdem causis, ex quibus de mercatorum, dubium oriri & disputari potest; & cum quasi-um esset, an servi Piscatores essent, qui in ministerio piscatoris fuerint? responsum est, servos, qui solebant in ministerio piscatoris esse, & ubicumq; eum sequi, servos piscatoris non esse.

SECT. VIII.

De Iudicio Domini Negotiatorum.

Iudicium Domini Negotiatorum est, in quo queritur, de proprietate vel Iure in rebus ad mercatores, vel piscatores, pertinentibus, atpote de mercibus, maritimi prædii, instrumentis Piscatoriis.

a D. D. ad l.
stigmata. C.
de Fabricen-
sibus

DE Proprietate vel Iure, in rebus ad negotiatores pertinentibus, ex omnibus causis actiones competere, & controversi potest, ex quibus inter alias personas, de rerum dominio vel Iure, disceptatur. De mercibus autem specialiter queritur, ^a an earum dominium ex signis probetur? Et placuit, præsumi merces illius esse, cujus est signum, mercesque ex signis indicari seu agnosci, non tamen ex signis

signis plenam probationem induci. Item de rebus mercatorum quaritur, ^b an quæ à prædonibus captæ, & redemptæ sunt, prioris Domini maneant? & responsum est, quod à latrunculis exteræ gentis captum, & jure commercii venditum, & redemptum, in præstam causam recidit, sed redemptori pretium est reddendum. Item, an res quæ ex naufragio evasit, ^c ejus sit, qui diutino tempore possedit? & placuit quod ex naufragio expulsum est, ulucapi non posse, quoniam non est in derelicto, sed in deperdito. Similiter ^d an res jactæ usu capi possint? & responsum est quod non possint, quia non potest id videri pro derelicto habitum, quod salutis causa interim dimissum est. Atq; hujusmodi sunt judicia maritima, de dominio rerum ad mercatores pertinentium. De rebus etiam ad quæstum piscatorium spectantibus agitur; ut cum de prædiis maritimis, vel de jure piscandi ante prædia controvertitur, de quo sæcùs jure antiquo, sæcùs jure posteriori constituitur. Ita enim quarit Vlpianus, ^e Si quis aliquem ante ædes suas, vel ante Prætorium, piscari prohibeat, an injuriarum judicio teneatur? & dubium facti, quia mare commune est, & littora, sicut aër, & est sæpissime rescriptum, non posse quem piscari prohiberi, usurpatum tamen agnoscit, tamen si nullo jure, ut quis prohiberi possit ante ædes vel Prætorium alterius piscari, concludit verò, quod si quis prohibeatur, adhuc injuriarum agere potest. Sed & Leoni Imperatori, Lex quæ maritimarum prædiorum ius tollit, non modo non æqua, sed etiam absurda videbatur. Vnde Sancivit quod si qui sine permissu domini, illorum emolumento frui velint, hos procellere possit, nam quemadmodum iuris est, ut quicumque domus dominus sit, is præter illius usum, vestibulum quoque atq; atrium possideat, ut ita etiam in locis maritimis obtineat, & sicut in terrenis locis præter voluntatem Domini, ex alieno fructus percipere, nemini conceditur, ita etiam in maritimis observari præcipit. Ita etiam de Locis publicis piscationi opportunis, quæstum est, an quis

^b L. 6. C. de Captivis,

^c L. ult. D. de incendio,

^d L. 21. D. de acquir. rer. possell.

^e L. 130. § 7. Adde injur.

^g Novell. Leonis 56.

e

in

b L. 45. D. de
usurpationib.

i Vid. Gotho-
fred. ad l. can-
dem.

¶ L. 14. D. de
injuriis.

¶ Novel. Leo-
nis 105.

m L. 17. § 2.
D. de instruct.
legat.

in iis piscandi potestatem præscribere possit? in quo casu
b Papinianus negat, quod quis eò quod in fluminis publi-
ci diverticulo solus pluribus annis piscatus sit, alterum e-
odem iure prohibere possit, sed Marcianus affirmat, quod
si quis in fluminis publici diverticulo solus pluribus annis
piscatus sit alterum eodem iure prohibere possit. i Inter-
pretes verò sic distinguunt, quod qui solitus est piscari in
aliquo diverticulo, & desit, non potest prohibere; qui non
desit, potest. Eadem de causâ dubitarum est, k an quis a-
lium in mari piscari prohibere possit? & responsum est;
si maris proprium ius ad aliquem pertineat, si prohibeatur
ius suum exercere, uti possidetis interdictum ei compe-
tere, quoniam ad privatam iam causam, non ad publicam
hæc res pertinet. Item l si contentio suscitetur, quod vici-
næ remora piscatoriæ legitimo intervallo inter se non dis-
sent, constitutum est, quod reus, ubi legitime convictus
fuerit, eò remoras transferat, quò loci spaciū patietur,
&c. Sed & de instrumentis piscatoriis quaesitum est, m an
instrumento piscatorio legato navicellæ continentur? Et
Aristo respondit, navicellas, quæ piscium capiendorum
causâ comparatæ sunt, contineri.

SECT. IX.

De Iudicio Debiti circa Negotiationem.

*Iudicium Debiti circa Negotiationem est, in quo agitur de
iis, quæ negotiatoribus, Mercatoribus scilicet, & Piscatori-
bus præstari debent; & quæ à Mercatoribus, & Pis-
catoribus præstanda sunt.*

a L. 6. & 8. de
jure immunit.

IN Iudiciis debiti circa Negotiationem, quaritur, pri-
mo de Immunitatibus, a an is scilicet iis gaudere debe-
at, qui modicam patrimonii partem pro utilitate publicâ
in

in negotiatione impendit? & responsum est, iis, qui non maximam patrimonii partem in mercibus habent, immunitatem auferendam esse. Præcipue verò quæritur, de eo quod debitum est ex conventionē privata, ut de resarciendo damno, ratione societatis inter mercatores. Ita^b cum quidam certam negotiationem coiērent, alter ex iis ad merces comparandas profectus, in latrones incidit, suamq; pecuniam perdidit, in quo casu Iulianus respondit, damnum esse commune, & socium partem dimidiam agnoscere debere. Vnde & si naufragio quid periit, cum non aliæ merces, quam quæ navi solerent, advehantur, damnum ambo sentient. Nam sicuti lucrum, ita damnum quoq; commune esse oportet quod non culpā Socii contingit. Ita etiam de conventionē præstandi periculi quæritur, an id damnum præstandum sit, quod cui culpā sua contingit? Et visum quod qui navigationis periculum in se suscepit, intelligitur periculum quod casu, non quod culpā domini contingit, in se suscipere. Atq; huiusmodi sunt iudicia de iis quæ mercatoribus debentur. De iis quæ mercatores debent, iudicium instituitur primò, cum de iure vectigalis controversitur. Ita^a cum lege censuaria portuum Sicilia scriptum esset servos, quos domum quis duceret suo usu, pro his portorium ne dato: quærebatur, si quis à Sicilia servos Roman mitteret, fundi instruendi causā, utrum pro his portorium dare deberet? Et visum est duas de eā scripturā esse quæstiones. Primum, quid esset domum ducere? Alterum, quid esset suo usu docere? & quoad primum, cum quari possit, utrum ubi quisq; habitaret, sive in provincia sive in Italia, an duntaxat in sua quisq; patriā domus esse recte dicatur? De eā re constitutum est, eam domum unicuique debere existimari ubi quisq; sedet, & tabulās habet, suarumq; rerum constitutionem facit. & quoad dubitationem quid esset usui, placuit quod victus sui causā paratum est, tantum contineri, unde non servi qui agrotum colendorum causā haberentur, sed eos demum qui ad ejus corpus tuendum ejusq; cultum,

^b L. 52. § 25.
D. pro Socio.

^c L. 5. D. de
nautico for-
nore, L. 3. C.
cod.

^d L. 203. D. de
verb. signif.

e L. 122. D.
de verb. Obr.
ligation.

f L. 2. D. de
leg. Rhodiâ,

g L. 6. D. cod.

b L. 3. & 5. D.
cod.

i L. 4. D. de
leg. Rhod.

velut cubicularii, coci ministrantes, atq; alii destinati essent, usus sui causâ haberi existimarentur. Secundò, de debito quod per literas cambii iudicium instituitur, cum quaeritur, an debitor alibi, quam ubi promissit, offerendo liberetur? Ita qui e Romæ mutuam pecuniam, putà trecentos aureos, acceperat, solvendam in longinquâ provinciâ, putà Ephesi, per menses tres, eamq; ibi dari stipulanti spondisset, post paucos dies Romæ testato, id est, coram testibus, creditori dixit paratum se esse, Romæ, eam numerare, detractâ eâ summâ, quam creditori suo, usurarum nomine, dederat; unde quaesitum est, cum integram summam ad quam stipulatione obligatus est, obtulerit, an eo loco, in quo solvenda promissa est, suâ die integra peti possit? & responsum est, posse stipulatorem suâ die, ibi, ubi solvendam stipulatus est, petere. Tertiò contra negotiatores pro contributione agitur. Nam si laborante nave iactus factus est amissarum mercium Domini ex locato, cum Magistro agere possunt at cæterorum vectorum merces retineat, donec portionem damni præsent: is deinde, cum reliquis, ex conducto, ut detrimentum proportionem communicetur. Hoc iudicio, & cum navis adversa tempestate depressa, deustis armamentis, & arboribus, & antennâ Hypponem delata est; ibiq; tumultuariis armamentis ad præsens comparatis, Ostiam navigavit, & onus integrum pertulit. Quaesitum est, an hi quorum onus fuit nautæ, pro damno, conferre deberent? Et responsum est, non debere. Hic enim sumptus, instruendæ navis magis quam conservandarum mercium gratiâ, factus est. Sed si arbor, aut aliud navis instrumentum, communis periculi causâ dejectum est, contributio debetur. Eodem iudicio, i Cum navis onusta levandæ causâ, quia intrare flumen aut portum non poterat cum onere, quædam merces in scapham traiecit sunt, ne aut extra flumen periclitaretur navis, aut in ipso ostio, vel in portu, eaque scapha submersa est; quaesitum est, an ratio haberi debeat inter eos, qui in nave merces habent, cum his qui in scaphâ perdidierunt

diderunt? perinde atq; si iactura facta esset? Et Sabinus probat, quod ratio haberi debeat. Contrà, si scapha cum parte mercium salva est, & navis periit, ratio non debet haberi eorum, qui in nave perdidērunt, quia nave salvâ iactus in tributum venit. Item, ¹ cum navis quæ in tempestate, iactu mercium unius mercatoris levata est, in alio loco submersa est, & aliquorum mercatorum merces per urinatores extractæ sunt, datâ mercede; quæsitum est, an ratio haberi debeat eius, cuius merces in navigatione, levandæ navis causâ iactæ sunt, ab his qui postea sua, per urinatores, servaverunt? & rationem habendam Sabinus respondit. Eorum verò, qui ita servaverunt, invicem rationem haberi non debere, ab eo qui in navigatione iactum fecit, si quædam ex his mercibus per urinatores extractæ sunt. Eorum enim merces non possunt videri iactæ esse, causâ servandæ navis quæ periit. Item ¹ cum iactus de navi factus est, & alicujus res quæ in navi remanserunt, deteriores factæ sunt, dubitatum est, an is conferre cogendus sit, cujus res deteriores factæ sunt, quia non debet duplici damno onerari, & collationis, & quod res deteriores factæ sunt? Sed definitum est, hunc conferre debere pretio præsentis rerum, Itaq; , verbi gratiâ, si duorum merces vicenum fuerint, & aspergine alterius decem esse cœperint, ille cujus res integræ sunt, pro triginta conferet, hic pro decem. Sed & distinguendum videtur, ex quâ causâ deteriores factæ sunt, id est, utrum propter iacta nudatis rebus damnum sequutum est? quo casu collationis onus pati non debet, quia iactus etiam hunc læsit. An verò aliâ ex causâ, veluti quod alicubi jacebant merces in angulo aliquo, & unda penetravit? Tunc enim conferre debet: ^m Sed & distinctio subtiliter adhibenda est, utrum plus sit in damno, an in collatione? ut si hæres, viginti fuerunt, & collatio facit decem, damnum autem duo, deducto hoc quod damnum passus est, reliquum conferre debet. Quid ergo si plus in damno erit quam in collatione? ut puta decem aureis res deteriores factæ sunt, duo autem colla-

l. 4. § 1. D.
cod.

l. 4. § 3. D.
cod.

m. l. cod.

n L. 2. § 3. D.
cod.

o Novel. Lcv.
102. 104.

p L. 8. D. de
contrah. emp-
tione.

q L. 12. D. de
act. empr.

tiones sunt indubitati, utrumq; onus pati non debet. Sed & videtur quod ipsi conferri oporteat. Quid enim interest, factas res amiserit, an nudatas deteriores habere coeperit? nam sicut ei, qui perdiderit, subvenitur, ita & ei subveniri oportet, qui deteriores, propter factum habere coeperit. Quinetiam, ad exemplum iudicii contributonis, ratione factus, ^a quæsitum est, cum navis unius mercibus à piratis redempta est, utrum omnis conferre debeant? Et placuit quod conferant, quod vero prædones abstulerunt, is perdit, cuius fuit. Quartò deniq; contra negotiatore pro conservatione mercium, iudicio agitur, aut actione negotiorum gestorum, aut ex Locato ob mercedem. Atq; huiusmodi sunt iudicia, quæ instituuntur contra mercatores, ratione debiti. Ratione debiti, occasione quæstus piscatorii, etiam agi contingit, ^o cum alter prædiorum maritimorum dominus iudicium intentat, ut septi remoratori constituti potestatem habeat, vel ut huius potestatis consequendæ causâ cum vicino communione coniugatur, cum sancitum sit quod si dominorum alter communionem facere nolit, ad illam in vitis compellatur? Item cum circa iactum retis, vel pro pretio, vel pro rebus captis actio venditi aut empti intentatur. Nam ^q si piscator rete iactare nolit, incertum eius rei æstimandum est, si quid extraxit piscium reddere nolit, id æstimari debet quod extraxit.

SECT. X.

De Iudicio delicti circa Negotiationem.

Iudicium delicti circa negotiationem est, in quo agitur ad pœnam delicti, quod contra negotiationem maritimam; vel à negotiatoribus, Mercatoribus scilicet, vel Piscatoribus, admittitur.

QUod superest ad cohibendum delicta circa negotiationem maritimam, etiam pœnalia iudicia constituta sunt. Et primum in delictis quibus negotiatio lædi-

tur.

tur. ^a Si quis alterum licitâ negotiatione uti prohibuerit, vel illicitè quid exegerit, vel venditionis metu extorserit, implorato officio Præsidia, eius arbitrio puniendus est. Deinde ad tuendam negotiationem à publicanorum iniuriis, speciali iure constitutum est, ^b ut si publicani, vel eorum familia, à negotiatoribus aliquid vi ademerint, si id restitutum non erit, in duplum, aut si post annum agatur, in simplum, in dominium iudicium detur. Et ^c si quis velit cum publicano, non ex hoc edicto, sed ex generali, vi bonorum raptorum, vel furti manifesti, coram pœna est quadruplum, agere potest. Est enim absurdum, meliorem publicanorum causam, quàm cæterorum effectam opinari. Constitutione vero imperatoriâ severius sancitum est, ut si provincialium querela de conductorum aviditate extiterit, & probatum fuerit, ultra antiquam consuetudinem, & Imperialis iussionis terminos, eos aliquid proficigasse, reos tanti criminis perpetuo exilio puniendos. Item de delictis negotiatorum iudicium instituitur. Primo contra negotiatores vel mercatores, in iudicio queritur, si merces illicitas transferant. Et statutum, quod ^e si aurum ad barbaricam fuerit translatus, à mercatoribus, non damnis, sed suppliciis subiungentur. ^f Si quis aliquid armorum genus, quarumcunq; nationum barbaris alienigenis vendiderit, bona eius universa protinus fisco addicantur; & ipse capitale poenam subeat. Sed & si quis cotem, ferrum, frumentum, vel sales hostibus venundiderit, non sine periculo capitis facere liceat. Secundò, contra negotiatores in iudicio proceditur, ^g si extra loca præfinita, emendi seu vendendi causâ proficisci audeant, unde species comparatæ sacro arario vindicandæ sunt, & contrahentes pœnis sempiternis subiiciendi. Exceptis his qui Legatorum Persarum, quolibet tempore ad Imperatoris clementiam mittendorum iter comitari, merces dixerint commutandas: quibus humanitatis & Legationis intuitu, extra præfinita loca mercandi: copia non negatur. Tertiò, ⁱ mercatores publici canonis frumenta vendentes,

^a L. 6. §. 4. D. de off. Præs.

^b L. 1. D. de publican.

^c L. ead. §. 4.

^d L. 4. C. de. Vcâgal.

^e L. 2. C. de Commercijs.

^f L. 2. C. quæ res exportari.

^g L. 11. D. de Publicanis.

^h L. 4. C. de Commercijs.

ⁱ L. 3. C. Quæ res venire non poss.

4 L. 8. & 14.
D. de public.
1 L. 16. § 8. D.
cod.
m L. 16. §. 12.
D. cod.

n L. 8. D. cod.

o L. 12. C. de
Sufceptoribus,
p L. 1. D. de vi
qui notantur
infamia.

q L. 13. §. 7. D
de Injuriis.

r L. ead.

f L. 29. §. 3. D
ad leg. Aquil.

dentes, vel eementes, capitali poenae subdendi sunt. Quarto, ^k si quis res investas, vel evchendas, apud publicanos professus non fuerit: quo in casu res in commissum cadunt, ^l nisi propter necessitatem adversae tempestatis, o-
nus expositum fuerit. Nam hoc non debere commissio vindicari, Divi fratres rescripserunt. ^m Sed & si quis apud publicanum professus fuerit, non tamen vectigal solverit publicano concedente, res in commissum non cadit: quia cum professiones recitantur commissum cessat, quod poterat satisfieri fisco ex bonis publicanorum, vel fideiussorum. Et ⁿ fraudati vectigalis crimen, ad heredem eius, qui crimen contraxit, commissi ratione, transmittitur, quia quod commissum est, statim definit eius esse, qui crimen contraxit, & ea propter commissi persecutio, sicut adversus quemlibet possessorem, ita & adversus heredem competit: Postremo, ^o decoctores mercaturam ulterius exercere ^prendi non sunt: cum nemo id rursus officium gerere debeat, in quo ante decoxit; ^pquin & in numero infamium habendi sunt, ut qui fraude, & dolo malo, suo nomine damnati, pactive sunt. Atque huiusmodi sunt iudicia, quae de delictis circa negotiationem mercatoriam instituuntur. In iudicio etiam maritimo, quaritur de delictis contra quæstum piscatorium. Nam ^q si quis aliquem in mari communi scilicet, vel publico prohibeat piscari, vel everrjculum ducere, iniuriarum agere potest: Et ita Pomponius, & plerique sentiunt, ut si quis aliquem re suam uti non permittat, ^r conductori autem, qui ius piscandi publice conduxit interdictum datur, quo vis ei prohibenda est, quod minus conductione sua fruatur. Item, ^s si in retia piscatorum navis inciderit, si culpam nautarum id factum sit, Aquilia agendum est. Sed ubi damni iniuria agitur, ob retia, non piscium, qui ideo capri non sunt, aestimatio fieri debet, cum incertum fuerit, an caperentur. Denique, si piscatores contra leges vel statuta delinquerint, poenis Legibus, aut statutis impositis, vel arbitrio iudicis plectendi sunt.

FINIS.

Eyrata.

P Ag. 15. lin. 7. Cum, l. Ab eo. l. 32. ignominioſe, l. ignominie. p. 29. l. 5.
libetarum, l. literarum. p. 23. l. 3. adminiſtrationu, l. adminiſtratio-
nem. p. 29. l. 2. filius, l. filius ſir. l. 26. qua, l. qua de. p. 31. l. 27. oportet, l.
oportet eorum. De Iure Nautico. p. 29. l. 31. differat, l. deferat. p. 32. l.
31. competere, l. competunt. p. 39. l. 10. eorum, l. quorum.

